

Overzicht andere uitgegeven boeken.

De Serie wetsgeschiedenis, geschreven door H.J. Smidt:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426718
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426749
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426756
4. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), ISBN 9789463426763
5. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1886-1901), ISBN 9789463426770

De Serie wetsgeschiedenis, geschreven door M.H.G. Scharenborg:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), ISBN 9789462546677
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), ISBN 9789462546684
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), ISBN 9789462546691

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie fraude en integriteit**:

- Onderzoeken van fraude (ISBN 9789463185141)
- Voorkomen van fraude (ISBN 9789463185172)
- Fraude door ambtenaren (ISBN 9789463185271)
- Fraude door werknemers (ISBN 9789463185240)
- Fraude en accountant (ISBN 9789463185325)
- Uitkeringsfraude (ISBN 9789463185011)
- Fraude in het strafrecht (ISBN 9789463185301)
- Faillissementsfraude (ISBN 9789463185073)
- Witwassen (ISBN 9789463428859)
- Afpakken & ontnemen (ISBN 9789463427043)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie tuchtrecht**:

- Tuchtrecht voor accountants (ISBN 9789463185905)
- Tuchtrecht voor advocaten (ISBN 9789463185943)
- Tuchtrecht voor gerechtsdeurwaarders (ISBN 9789463185929)
- Tuchtrecht voor notarissen (ISBN 9789463185882)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie strafrecht**:

- Verkeersmisdrijven (ISBN 9789462546707)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de website www.fraudeknooppunt.nl.

GESCHIEDENIS

VAN HET

WETBOEK VAN STRAFRECHT.

GESCHIEDENIS
VAN HET
WETBOEK VAN STRAFRECHT.

ONTWERPEN, GEWISSELDE STUKKEN, GEVOERDE BERAADSLAGINGEN, ENZ.,
BETREKKELIJK DE WETTEN EN VERORDENINGEN TOT UITVOERING, WIJZIGING EN
INVOERING VAN HET WETBOEK,

BIJENGEBRACHT EN GERANGSCHIKT DOOR

Mr. H. J. SMIDT.

Tweede druk,

HERZIEN EN AANGEVULD TOT OP DEN DAG DER UITGAVE DOOR

Mr. E. A. SMIDT.

VIERDE DEEL

HAARLEM,
H. D. TJEENK WILLINK & ZOON,
1900

De vrees dat de verandering van Ministerie in April 1883 een ongunstigen invloed zou oefenen op de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht, is — het worde met voldoening vermeld — door de feiten gelogenstraft.

De in het tegenwoordig kabinet opgetreden Minister van Justitie, de heer mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave, heeft getoond met den ernstigen wil te zijn beziel, van Regeeringswege al datgene te verrichten wat gevorderd wordt om tot de invoering van het Wetboek te kunnen geraken. De bouw van gevangenissen is geen oogenblik vertraagd. Onderscheidene wetsontwerpen, welke ten doel hebben het in werking treden van het nieuwe Wetboek mogelijk te maken en voor te bereiden, zijn bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ahangig gemaakt. De wet „tot aanwijzing der gestichten waar hetzij „gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanver„wante gestichten” is, in 1883 nog, door de beide takken der Ver- tegenwoordiging aangenomen en door den Koning in het begin van dit jaar goedgekeurd. Bij de behandeling dier wet in de Eerste Kamer op 28 December ll. had de Minister den goeden moed om zijn ver- trouwen uit te drukken dat het mogelijk zou zijn „reeds aan het einde van het volgend jaar”, alzoo: van 1884, het Wetboek van Strafrecht in werking te doen treden.

Onder deze bemoedigende vooruitzichten, mag na de hoogst gunstige ontvangst, die aan de door mij bewerkte Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht te beurt mocht vallen, dit werk niet onvolledig blijven, maar dient het gevolgd te worden door de uitgave der geschiedenis zoowel van de wijzigingen, welke naar het zich laat aanzien, sommige bepalingen van het Wetboek nog zullen ondergaan, als van de wetten en algemeene maatregelen, welke ter uitvoering van het in dat Wetboek verordende vereischt worden, gelijk mede van die welke de eigenlijke invoering betreffen. Dit Vervolg zal op dezelfde wijze worden ingericht als het hoofdwerk, en uitgegeven worden naar gelang de wetten die daarin plaats moeten vinden, worden vastgesteld.

Moge ook deze uitgave, voor wetenschap en practijk beide, van nut bevonden worden.

's GRAVENHAGE, Februari 1884.

H. J. SMIDT.

BIJ DE TWEDE UITGAAF.

Sedert de voltooiing van den tweeden druk van de eerste drie deelen der Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, is thans ook eene nieuwe uitgaaf noodig geworden van het vierde en vijfde deel, bevattende het Vervolg van die Geschiedenis, voor zooveel de wetten en besluiten betreft, die tot de uitvoering en het inwerkingtreden van het wetboek, en tot nadere wijziging daarvan, strekken.

In eerstgenoemde wetten en besluiten zijn, sedert den eersten druk, verschillende wijzigingen gebracht, die op menig punt eene

verandering en aanvulling eischen, om het werk weder in overeenstemming te brengen met den huidige stand onzer wetgeving.

Daarentegen moet bij dezen tweeden druk vervallen al hetgeen in den eersten was opgenomen over de wetten, die toen reeds wijzigingen in het Wetboek zelf hadden gebracht, daar deze, elke op hare plaats, in den tweeden druk der eerste drie deelen zijn ingelascht. In stede daarvan zal, om het werk volledig te doen blijven, thans moeten treden de geschiedenis van de veranderingen, welke sedert 1888 in het Wetboek van Strafrecht zijn gemaakt, gelijk mede van die, welke weldra mogen verwacht worden. Tot de eerste behooren de tekstueele wijzigingen, aangebracht bij de wetten van 20 Januari 1896 (*Stbl.* n°. 9) ter invoering der faillissementswet en van 15 April 1896 (*Stbl.* n°. 70), betreffende de gerechtskosten in strafzaken. Andere wijzigingen, vermoedelijk zeer belangrijke, zijn op komenden weg, daar in het antwoord op het voorloopig verslag van de tweede kamer der Staten-Generaal over de nu aanhangige begroting van het Departement van Justitie, door den Minister werd medegedeeld: „Het ontwerp tot herziening van het Wetboek van Strafrecht is bij den Raad van State in onderzoek.” Dien ten gevolge zal de uitgaaf zóó worden geregeld, dat in dezen tweeden druk de geschiedenis der toegezegde Novelle op de haar passende plaats kan worden opgenomen en dadelijk het licht zal zien, nadat de herzieningswet zal zijn uitgevaardigd.

Andere gedeelten van de eerste uitgaaf, die ten gevolge van latere veranderingen alle waarde verloren, zullen worden weggelaten. Wat evenwel uit een geschiedkundig oogpunt van belang bleef of als onontbeerlijk voor een duidelijk inzicht in later aangebrachte wijzigingen is te beschouwen, wordt in deze tweede uitgaaf behouden, gelijk mede al datgene wat dienen kan om des wetgevers bedoeling aan-

gaande den geest, waarin het Wetboek van Strafrecht werd vastgesteld, bij voortduring te doen kennen.

Nu de geheele inhoud der beide deelen kan worden overzien wat bij de eerste uitgaaf niet het geval was, — is er naar gestreefd, een meer systematische orde in de opvolging der verschillende onderwerpen aan te brengen. Moge deze verzameling, tot op den dag der uitgaaf bijgewerkt, met evenveel nut worden geraadpleegd, als gebleken is, met den eersten druk het geval te zijn geweest.

DORDBECHT, December 1899.

E. A. SMIDT.

Waar de nummers van artikelen met **vette cijfers** zijn gedrukt, zijn het die van de artikelen der *wet*, gelijk ze werd vastgesteld of later gewijzigd.

Bij eene verwijzing naar andere gedeelten van deze Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, worden deel en bladzijde van den tweeden druk van dit werk **aangehaald**.

WET VAN 3 JANUARI 1884 (Staatsblad No. 3),

tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwoante gestichten; aangevuld en gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (Staatsblad n°. 130), 10 December 1888 (Staatsblad n°. 176), 6 Mei 1889 (Staatsblad n°. 51) en 29 October 1892 (Staatsblad n°. 241).

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WET VAN 3 JAN. 1884 (Staatsblad N°. 3).

I. Het Ontwerp van bovengenoemde wet werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend bij Koninklijke boodschap van 19 Januari 1882, vergezeld van eene memorie van toelichting, onder teekend door den Minister van Justitie Mr. A. E. J. Modderman.

II. 't Voorloopig Verslag van het daarover verhandelde in de Afdelingen der Tweede Kamer is door de Commissie van Rapporteurs (bestaande uit de heeren Reekers, Kist, Oldenhuis Gratama, Patijn en van der Kaay) uitgebracht op 20 Maart 1882.

III. Memorie van beantwoording van den Minister Modderman, vergezeld van een *Gewijzigd Ontwerp van wet*, ingezonden aan de Tweede Kamer den 29 September 1882.

IV. Verslag (eindverslag) der Commissie van Rapporteurs dd. 3 October 1882.

V. Schriftelijk werden, met eene toelichting, voorstellen tot wijziging ingediend door den heer Oldenhuis Gratama onder dagteekening van 31 October 1882, gelijk mede door den heer Van der Kaay.

VI. Hierop volgde eene Nota van antwoord van den Minister Modderman.

VII. Nota van wijzigingen (met Toelichting en een *Nader Gewijzigd Ontwerp*), bij missive van 7 Mei 1883 aan de Tweede Kamer ingezonden door den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

VIII. Voorstel der Commissie van Rapporteurs tot wijziging van eenige artikelen, met schriftelijke toelichting.

IX. Op 17 Mei 1883 besluit de Tweede Kamer met 50 tegen 19 stemmen, om het wetsontwerp op nieuw in de Afdeelingen te onderzoeken.

X. Voorloopig verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen, vastgesteld den 7 Juli 1883.

XI. Memorie van antwoord van den Minister Du Tour van Bellinchave, den 25 Augustus 1883 aan de Tweede Kamer ingezonden.

XII. Nader Verslag (eindverslag) der Commissie van Rapporteurs dd. 1 October 1883.

XIII. Beraadslagingen in de Tweede Kamer op 9, 10 en 11 October 1883. In de laatstgemelde zitting werd het wetsontwerp aangenomen met 70 stemmen tegen ééne stem.

XIV. Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, bestaande uit de heeren Huydecoper van Maarsseveen, Hengst, Pijnappel en Verheyen, werd vastgesteld den 1 December 1883.

XV. Beraadslagingen in de Eerste Kamer op 28 December 1883 en aanneming van het wetsontwerp in die zitting met algemeene stemmen.

XVI. Na door den Koning op 3 Januari 1884 te zijn goedgekeurd, werd de wet in het Staatsblad van 1884 onder nummer 3 opgenomen als volgt:

(Staatsblad n°. 3). Wet van den 3den Januari 1884, tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, de wet de gestichten aanwijst waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en het bovendien noodig is ook omtrent andere aanverwante gestichten eenige algemeene regelen te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

De gevangenis en worden onderscheiden in strafgevangenis en huizen van bewaring en passantenhuizen.

Art. 2.

In de strafgevangenis wordt, behoudens het bepaalde bij art. 25 van het Wetboek van Strafrecht, uitsluitend de burgerlijke en militaire gevangenisstraf ten uitvoer gelegd.

Art. 3.

De huizen van bewaring zijn bestemd:

1°. tot opneming van hen, die de straffen van hechtenis of van militaire detentie moeten ondergaan;

2°. tot opneming van alle anderen, wier vastzetting, aanhouding, gevangenneming of gevangenhouding door het openbaar gezag is bevolen of krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking geschiedt, voor zooverre geene andere plaats voor hen is bestemd;

3°. tot verblijf voor doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerd wordende personen.

Art. 4.

De passantenhuizen hebben uitsluitend de in het vorig artikel onder n°. 3 omschreven bestemming.

Art. 5.

Gebouwen bestemd tot strafgevangenis kunnen niet tevens dienen tot huizen van bewaring of passantenhuizen.

Art. 6.

In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente is een huis van bewaring en, voor zooveel noodig, eene gewone strafgevangenis gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

Art. 7.

Er zijn bijzondere strafgevangenis bestemd:

1°. tot opneming van hen die levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren moeten ondergaan.

Deze gevangenis zijn gevestigd: voor de mannen te *Leeuwarden*, voor de vrouwen te *Gorinchem*;

2°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren moeten ondergaan en verkeer in een der gevallen bedoeld in het tweede of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht.

Deze gevangeniszen zijn gevestigd: voor de mannen te 's *Hertogenbosch*, voor de vrouwen te *Eindhoven*;

3°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden moeten ondergaan, bij den ingang der gevangenisstraf den leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het eerste of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

Deze gevangeniszen zijn gevestigd: voor de jongens te *Ommen*, voor de meisjes te *Amersfoort*.

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

Art. 8.

De Rijkswerkinrichtingen en de Rijksopvoedingsgestichten zijn, zoowel onderling, als van de andere in deze wet genoemde gestichten, gescheiden.

De Rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd: voor de mannen te *Veenhuizen II*, te *Veenhuizen III* en te *Hoorn*, voor de vrouwen te *Veenhuizen I*.

De Rijksopvoedingsgestichten zijn gevestigd: voor de jongens te *Alkmaar* en aan den Kruisberg bij *Doetinchem*, voor de meisjes te *Montfoort*.

Art. 9.

De wet van 30 Juni 1855 (*Staatsblad* n°. 48) en alle met de tegenwoordige wet strijdende voorschriften zijn ingetrokken.

Overgangsbepalingen.

Art. 10.

Voor zooveel reeds bestaande gebouwen betreft, kan door Ons voor een bepaalden tijd worden toegelaten dat de gewone strafgevangenis en het huis van bewaring in hetzelfde gebouw zijn gevestigd, mits beiden van elkander zijn afgescheiden.

Art. 11.

De bestaande cellulaire gevangeniszen te *Goes*, *Sneek*, *Deventer* en *Appingedam* blijven, als gewone strafgevangeniszen, in gebruik.

Art. 12.

De vonnissen, uitgesproken vóór de in werking treding dezer wet, worden, naar regelen door Ons te stellen, in de bij deze wet bedoelde of andere bepaaldelijk door Ons daartoe aangewezen gestichten ten uitvoer gelegd.

Art. 13.

Deze wet treedt in werking te gelijk met het Wetboek van Strafrecht.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den 3^{den} Januari 1884.

De Minister van Justitie, (get.) WILLEM.
(get.) DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

**OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET
VAN 28 AUG. 1886 (Staatsblad N°. 130).**

I. Het Ontwerp van bovengenoemde wet werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend bij Koninklijke Boodschap van 14 Juli 1886, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, ongeteekend door den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

II. Het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer, bestaande uit de heeren Mrs. de Vos van Steenwijk, de Savornin Lohman, van der Linden, Lambrechts en W. K. van Dedem, werd vastgesteld 30 Juli 1886.

III. De Beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal hadden plaats 12 en 13 Augustus 1886. In laatstgemelde zitting werd het wetsontwerp aangenomen met 56 tegen 2 stemmen.

IV. Het Eindverslag van de Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer, bestaande uit de heeren Mrs. de Vos van Steenwijk, Thooft, Pijnappel en Sikesz, werd vastgesteld 24 Augustus 1886.

V. De Beraadslagingen in de Eerste Kamer der Staten-Generaal hadden plaats op 25 Augustus 1886 en in die zitting werd het wetsontwerp aangenomen met algemeene stemmen.

VI. Door den Koning op 28 Augustus 1886 goedgekeurd, werd de wet in het *Staatsblad* van 1886 onder n°. 130 opgenomen als volgt:

(Staatsblad n°. 130.) Wet van den 28sten Augustus 1886, houdende aanvulling en wijziging der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3), tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten.

WIL WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Aldoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken van eene aanvulling en van wijziging der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3), tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

In artikel 7, 3°., van voormelde wet wordt het woord „*Ommen*” vervangen door „*'s-Hertogenbosch*”.

Art. 2.

Aan artikel 10 van voormelde wet wordt als tweede en derde lid toegevoegd:

„Zoolang de gebouwen voor de bijzondere strafgevangenis te *Gorinchem*, bedoeld in art. 7 sub 1, die voor de bijzondere strafgevangenis te *'s-Hertogenbosch* en te *Eindhoven*, bedoeld in art. 7 sub 2, en die voor de bijzondere strafgevangenis te *'s-Hertogenbosch*, bedoeld in art. 7 sub 3 dezer wet, nog niet zijn voltooid, worden door Ons andere strafgestichten aangewezen tot opnemng der veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenis bestemd zijn. Zoolang de bijzondere strafgevangenis te *Amersfoort* nog niet is voltooid, wordt door Ons een ander gesticht aangewezen tot opnemng van de veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenis is bestemd.

Zoolang in de bijzondere strafgevangenis te *Leeuwarden* de inrichting tot afzonderlijke opsluiting nog niet is tot stand gebracht, ondergaan de mannen, die tot gevangenisstraf van langeren duur dan vijf jaren zijn veroordeeld, hunne straf, voor zoover die in afzondering moet worden ondergaan, in de gewone strafgevangenis te *Groningen*.”

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en

Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te Soestdijk, den 28sten Augustus 1886.

De Minister van Justitie, (get.) WILLEM.
(get.) DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

[Zie de geschiedenis dezer wet bij de artikelen 7, 8 en 10 der gestichtenwet.]

OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET
VAN 10 DECEMBER 1888 (Staatsblad N°. 176).

[In verband met die der wet van 18 Maart 1888, *Sibbl.* n°. 41.]

I. Bij Koninklijke Boodschap van 9 Februari 1888 werd aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal het ontwerp van bovengenoemde wet ingediend, tegelijk met een ontwerp van wet tot *tijdelijke* aanwijzing van het Rijksgesticht Ommerschans als Rijkswerkinrichting voor mannen, — beide ontwerpen vergezeld van ééne Memorie van Toelichting, onderteevend door den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

II. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren de Ruiter Zijlker, van der Feltz, T. Mackay, de Ranitz en W. van Dedem) werd op 20 Februari 1888 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

III. Memorie van Antwoord van den Minister van Justitie Mr. M. W. baron du Tour van Bellinchave.

IV. Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer dd. 23 Februari 1888.

V. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal hadden de openbare beraadslagingen plaats op 24 Februari 1888.

Het ontwerp tot *tijdelijke* aanwijzing (nl. tot ultimo December 1889) van het Rijksgesticht Ommerschans, als Rijkswerkinrichting voor mannen, werd toen zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Over dat ontwerp werd door de Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren van Roijen, van Swinderen, van Naamen van Eemnes en de Vos van Steenwijk) dd. 13 Maart 1888, eindverslag uitgebracht en op 15 Maart 1888 werd dat ontwerp in de Eerste Kamer zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Na door den Koning op 18 Maart 1888 te zijn goedgekeurd, werd de wet in het *Staatsblad* van 1888 onder nummer 41 opgenomen als volgt:

**(Staatsblad n°. 41.) Wet van den 18den Maart 1888, tot tijdelijke
aanwijzing van het Rijksgesticht Ommerschans als Rijkswerk-
inrichting voor mannen.**

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat voorzien behoort te worden in de behoefte aan meer plaatsruimte tot het opnemen van mannen die ter zake van bedelarij of landlooperij tot opzending naar eene Rijkswerkinrichting veroordeeld zijn;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig Artikel.

Het Rijksgesticht *Ommerschans* wordt, met behoud van zijne tegenwoordige bestemming, tot ultimo December 1889 gebruikt als Rijkswerkinrichting voor mannen.

Artikel 21 der wet van 14 April 1886 (*Staatsblad* n°. 62) is op deze Rijkswerkinrichting toepasselijk.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den 18den Maart 1888.

(get.) WILLEM.

De Minister van Justitie,

(get.) DU TOUR VAN BELLINGHAVE.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. 8 der gestichten wet.]

De behandeling van het *andere* ontwerp van wet werd op voorstel van den heer de Ranitz op 24 Februari 1888 in de Tweede Kamer tot nader orde uitgesteld.

VI. Bij Koninklijke Boodschap van 23 Aug. 1888 werd dat onafgedaan gebleven ontwerp van wet weder aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, onderteekend door den Minister van Justitie Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys van Beerenbroek.

VII. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede

Kamer der Staten-Generaal (bestaande uit de heeren Mrs. Bahlmann, Patijn, Mackay, Borret en Smeenge) werd 5 October 1888 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

VIII. Bij brief van 14 November 1888 werd door den Minister van Justitie de Memorie van Antwoord ingezonden.

IX. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer werd op 22 November 1888 uitgebracht.

X. De openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer hadden plaats 1 December 1888 en het wetsontwerp werd toen zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XI. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren Mrs. Pijnappel, van Tienhoven, van Roijen, Six en Thooft) werd vastgesteld op 5 December 1888.

XII. In de zitting der Eerste Kamer van 6 December 1888 werd het ontwerp zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

XIII. Door den Koning op 10 December 1888 goedgekeurd, werd de wet opgenomen in het *Staatsblad* van 1888, onder n°. 176, luidende als volgt:

(Staatsblad n°. 176.) Wet van den 10den December 1888, tot aanwijzing van de Rijkswerkinrichting Veenhuizen voor Rijkswerkinrichting voor mannen en vestiging van de Rijkswerkinrichting voor vrouwen in de gemeente Oegstgeest.

Wij WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken, om de Rijkswerkinrichting *Veenhuizen* aan te wijzen voor Rijkswerkinrichting voor mannen en de Rijkswerkinrichting voor vrouwen te vestigen in de gemeente *Oegstgeest*;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. I.

Het tweede lid van artikel 8 der wet van 3 Januari 1884 (*Staatsblad* n°. 8) wordt gelezen als volgt:

De Rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd:
voor de mannen te *Veenhuizen* en te *Hoorn*,
voor de vrouwen in de gemeente *Oegstgeest*.

Art. 2.

In artikel 21 der wet van 14 April 1886 (*Staatsblad* n°. 62) vervallen de woorden: „n°. 2 en te Veenhuizen n°. 3”.

Art. 3.

Deze wet treedt in werking op 1 Januari 1890.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 10^{den} December 1888.

(get.) W I L E M.

De Minister van Justitie,

(get.) R U Y S VAN B E E R E N B R O E K.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. 8 der gestichtenwet en bij art. 21 der wet tot vaststelling der beginselen van het gevangeniswezen.]

**OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET
VAN 6 MEI 1889 (Staatsblad N°. 51).**

I. Bij Koninklijke Boodschap van 22 November 1888 werd het Ontwerp aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, onderteeekend door den Minister van Justitie Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys van Beerenbroek.

II. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren Mrs. Harte, Levyssohn Norman, Veegens, Hartogh en G. van Dedem) werd 14 December 1888 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

III. Bij brief van 15 December 1888 werd door den Minister van Justitie eene Memorie van Beantwoording ingezonden, waarbij gevoegd was eene Nota tot Wijziging van den considerans van het ontwerp.

IV. Het Eindverslag werd den 19 December 1888 door de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer uitgebracht.

V. De openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer hadden plaats op 8 Maart 1889. Het wetsontwerp werd toen aangenomen met 62 tegen 9 stemmen.

VI. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer (bestaande uit de heeren Muller, van Lier, Moolenburgh, Henri Smits en van Pallandt van Neerijnen) werd vastgesteld 25 April 1889.

VII. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal werd het ontwerp op 26 April 1889 zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VIII. Door den Koning op 6 Mei 1889 goedgekeurd, werd de wet in het *Staatsblad* van 1889 onder n°. 51 opgenomen, als volgt:

(Staatsblad n°. 51). Wet van den 6den Mei 1889, houdende wijziging der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3) tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten, zooals die reeds is gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (Staatsblad n°. 130) en 10 December 1888 (Staatsblad n°. 176).

Wij WILLEM III, *bij de gratis Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de wenschelijkheid is gebleken van eene wijziging der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3) tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten, zooals die reeds is gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (Staatsblad n°. 130) en 10 December 1888 (Staatsblad n°. 176);

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

In artikel 7, 3°, van voormelde wet wordt het woord „*Amersfoort*” vervangen door „*Montfoort*.”

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en

Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 6^{den} Mei 1889.

(get.) WILLEM.

De Minister van Justitie,
(get.) RUIJS VAN BEELENBROEK.

[Zie de geschiedenis dezer wethierachter bij art. 7 der gestichtenwet.]

**OVERZICHT VAN DE GESCHIEDENIS DER WIJZIGINGSWET
VAN 29 OCTOBER 1892 (Staatsblad n°. 241).**

I. Bij Koninklijke Boodschap van 21 Juni 1892 werd het Ontwerp dezer wet aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingezonden, vergezeld van eene Memorie van Toelichting, ondertekend door den Minister van Justitie Mr. H. J. Smidt.

II. Door de Commissie van Rapporteurs van de Tweede Kamer (bestaande uit de heeren Van de Velde, Van Alphen, Roesingh, Levyssohn Norman en Ferf) werd op 27 Juli 1892 het Voorloopig Verslag vastgesteld.

III. Memorie van Antwoord, ondertekend door den Minister van Justitie Mr. H. J. Smidt. Daarbij waren gevoegd verschillende opgaven betreffende verpleegden in de Rijksopvoedingsgestichten.

IV. Op 28 September 1892 werd door de Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer het Eindverslag uitgebracht.

V. In de Tweede Kamer der Staten-Generaal werden de Openbare beraadslagingen gevoerd op 30 September 1892 en werd het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

VI. Het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs van de Eerste Kamer (bestaande uit de heeren Kist, van Lier, A. Prins, Fokker en L. van Nispen) werd vastgesteld op 27 October 1892.

VII. In de Eerste Kamer der Staten-Generaal hadden de openbare beraadslagingen plaats op 28 October 1892, waarop zonder hoofdelijke stemming de aanneming volgde.

VIII. Na op 29 October 1892 de Koninklijke goedkeuring te hebben verworven, werd de wet geplaatst in het *Staatsblad* van 1892 onder nummer 241 als volgt:

(Staatsblad n°. 241.) Wet van den 29sten October 1892, houdende aanvulling der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3), tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten.

In naam van Hare Majesteit WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

WU EMMA, *Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken van eene aanvulling der wet van 3 Januari 1884 (Staatsblad n°. 3) tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en van aanverwante gestichten, zooals die reeds is gewijzigd bij de wetten van 28 Augustus 1886 (Staatsblad n°. 180), 10 December 1888 (Staatsblad n°. 176) en 6 Mei 1889 (Staatsblad n°. 51);

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Eenig artikel.

Het derde lid van artikel 8 der voormelde wet wordt gelezen:

„De Rijksopvoedingsgestichten zijn gevestigd: voor de jongens te *Alkmaar*, aan den Kruisberg bij *Doetinchem* en te *Veldzicht*, gemeente *Averest*, voor de meisjes te *Montfoort*.”

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven op het Loo, den 29sten October 1892.

(get.) E M M A.

De Minister van Justitie,

(get.) SMIDT.

[Zie de geschiedenis dezer wet hierachter bij art. 8 der gestichtenwet.]

DE GESTICHTENWET,

zooals zij bij bovengenoemde wetten werd aangevuld en gewijzigd, luidt thans in haar geheel als volgt:

Wet tot aanwijzing der gestichten waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten.

WIL WILLEM III, *bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.*

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, de wet de gestichten aanwijst waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, en het bovendien noodig is ook omtrent andere aanverwante gestichten eenige algemeene regelen te stellen;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

De gevangnissen worden onderscheiden in strafgevangnissen, huizen van bewaring en passantenhuizen.

Art. 2.

In de strafgevangnissen wordt, behoudens het bepaalde bij art. 25 van het Wetboek van Strafrecht, uitsluitend de burgerlijke en militaire gevangenisstraf ten uitvoer gelegd.

Art. 3.

De huizen van bewaring zijn bestemd:

1°. tot opneming van hen, die de straffen van hechtenis of van militaire detentie moeten ondergaan;

2°. tot opneming van alle anderen, wier vastzetting, aanhouding, gevangenneming of gevangenhouding door het openbaar gezag is be-

volen of krachtens rechterlijke uitspraak of beschikking geschiedt, voor zooverre geene andere plaats voor hen is bestemd;

3°. tot verblijf voor doortrekkende gevangenen en andere onder verzekerde bewaring vervoerd wordende personen.

Art. 4.

De passantenhuizen hebben uitsluitend de in het vorig artikel onder n°. 3 omschreven bestemming.

Art. 5.

Gebouwen bestemd tot strafgevangnissen kunnen niet tevens dienen tot huizen van bewaring of passantenhuizen.

Art. 6.

In iedere arrondissementshoofdplaats of in eene onmiddellijk aangrenzende gemeente is een huis van bewaring en, voor zooveel noodig, eene gewone strafgevangenis gevestigd.

Door Ons wordt bepaald op welke andere plaatsen huizen van bewaring of passantenhuizen zijn gevestigd.

Art. 7.

Er zijn bijzondere strafgevangnissen bestemd:

1°. tot opneming van hen die levenslange gevangenisstraf, of tijdelijke gevangenisstraf van meer dan vijf jaren moeten ondergaan.

Deze gevangnissen zijn gevestigd: voor de mannen te *Leeuwarden*, voor de vrouwen te *Gorinchem*;

2°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden en niet meer dan vijf jaren moeten ondergaan en verkeeren in een der gevallen bedoeld in het tweede of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht.

Deze gevangnissen zijn gevestigd: voor de mannen te *'s-Hertogenbosch*, voor de vrouwen te *Eindhoven*;

3°. tot opneming van hen die eene gevangenisstraf van meer dan drie maanden moeten ondergaan, bij den ingang der gevangenisstraf den leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en ingevolge het eerste of derde lid van art. 12 van het Wetboek van Strafrecht gemeenschappelijk moeten worden opgesloten.

Deze gevangnissen zijn gevestigd: voor de jongens te *'s-Hertogenbosch*, voor de meisjes te *Montfoort*.¹

Door Ons kan worden aangewezen eene bijzondere strafgevangenis bestemd voor militairen of daarmede gelijkgestelden, voor zooverre zij militaire gevangenisstraf in gemeenschap moeten ondergaan.

¹ Aldus gewijzigd bij de wetten van 28 Aug. 1886 (*Staatsblad* n°. 180) en van 6 Mei 1889 (*Staatsblad* n°. 51).

Art. 8.

De Rijkswerkinrichtingen en de Rijksopvoedingsgestichten zijn, zoowel onderling, als van de andere in deze wet genoemde gestichten, gescheiden.

De Rijkswerkinrichtingen zijn gevestigd:
voor de mannen te *Veenhuizen* en te *Hoorn*,
voor de vrouwen in de gemeente *Oegstgeest*.¹

De Rijksopvoedingsgestichten zijn gevestigd: voor de jongens te *Alkmaar*, aan den Kruisberg bij *Doetinchem* en te *Veldzicht*, gemeente *Avereest*, voor de meisjes te *Montfoort*.²

Art. 9.

De wet van 30 Juni 1855 (*Staatsblad* n°. 48) en alle met de tegenwoordige wet strijdende voorschriften zijn ingetrokken.

*Overgangsbepalingen.***Art. 10.**

Voor zooveel reeds bestaande gebouwen betreft, kan door Ons voor een bepaalden tijd worden toegelaten dat de gewone strafgevangenis en het huis van bewaring in hetzelfde gebouw zijn gevestigd, mits beiden van elkander zijn afgescheiden.

Zoolang de gebouwen voor de bijzondere strafgevangenis te *Go-rinchem*, bedoeld in art. 7 sub 1, die voor de bijzondere strafgevangenis te 's-*Hertogenbosch* en te *Eindhoven*, bedoeld in art. 7 sub 2, en die voor de bijzondere strafgevangenis te 's-*Hertogenbosch*, bedoeld in art. 7 sub 3 dezer wet, nog niet zijn voltooid, worden door Ons andere strafgestichten aangewezen tot opnemng der veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenis bestemd zijn. Zoolang de bijzondere strafgevangenis te *Amersfoort* nog niet is voltooid, wordt door Ons een ander gesticht aangewezen tot opnemng van de veroordeelden, waarvoor de genoemde bijzondere strafgevangenis is bestemd.

Zoolang in de bijzondere strafgevangenis te *Leeuwarden* de inrichting tot afzonderlijke opsluiting nog niet is tot stand gebracht, ondergaan de mannen, die tot gevangenisstraf van langeren duur dan vijf jaren zijn veroordeeld, hunne straf, voor zoover die in afzondering moet worden ondergaan, in de gewone strafgevangenis te *Groningen*.³

¹ Aldus gewijzigd bij de wet van 10 Dec. 1888 (*Staatsblad* n°. 176).

² Aldus gewijzigd bij de wet van 29 October 1892 (*Staatsblad* n°. 241).

³ Het tweede en derde lid zijn er aan toegevoegd bij de wet van 28 Aug. 1886 (*Staatsblad* n°. 180). Bij de wet van 18 Maart 1888 (*Staatsblad* n°. 41) werd bovendien als tijdelijke maatregel bepaald, dat het Rijksgesticht *Ommerschans* tot ult°. December 1889 nog zou gebruikt worden als Rijkswerkinrichting voor mannen.

Art. 11.

De bestaande cellulaire gevangenissen te *Goes*, *Sneek*, *Deventer* en *Appingedam* blijven, als gewone strafgevangenissen, in gebruik.

Art. 12.

De vonnissen, uitgesproken vóór de in werking treding dezer wet, worden, naar regelen door Ons te stellen, in de bij deze wet bedoelde of andere bepaaldelijk door Ons daartoe aangewezen gestichten ten uitvoer gelegd.

Art. 13.

Deze wet treedt in werking te gelijk met het Wetboek van Strafrecht.¹

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's Gravenhage, den 3^{den} Januari 1884.

(get.) WILLEM.

De Minister van Justitie,

(get.) DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

¹ Ingevolge art. 2 der wet van 15 April 1886 (*Staatsblad* n°. 64) op 1 September 1886.

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN EN OPMERKINGEN.

Memorie van Toelichting.

Bij de toelichting van art. 29 van haar ontwerp van een Wetboek van Strafrecht¹ werd door de Staatscommissie er op gewezen dat de aanwijzing der gestichten, waar de straf wordt ondergaan, een punt van uitvoering is, eene regeling van administratieven aard van zóódanig gewicht dat het raadzaam voorkwam haar van de Wetgevende Magt te doen uitgaan.

»Voor eene goede werking van het strafstelsel» — zoo vervolgde zij — »zijn goede strafgestichten en eene juiste verdeeling dier gestichten over het gansche Rijk eene onmisbare voorwaarde. Zal die voorwaarde vervuld worden, dan moeten de aanbouw van nieuwe en de aanwijzing der bestemming zoowel van bestaande als van nieuw ingerichte gestichten volgens een vast en goed doordacht plan geschieden. De financieele middelen tot uitvoering van zoodanig plan moeten jaarlijks bij het vaststellen der Staatsbegrooting worden toegekend; maar, ten einde dan niet door incidenteele, van eene wisselende meerderheid afhangerende beslissingen, de eenheid van het plan worde verbroken, is het noodzakelijk dat de zaak zelve geregeld worde bij de wet, waarvan de jaarlijksche begrootingsposten niet dan de uitvoering zijn.»

In het door den Minister SMIDT ingediende ontwerp werd bovenstaand artikel niet overgenomen; en tegen deze verandering werden door den Raad van State geene bedenkingen geopperd.

Intusschen heeft de ondergeteekende gemeend tot het voorstel der Staatscommissie te moeten terugkeeren en bij het overleg met de Commissie van Rapporteurs vond hij bij de behandeling van art. 22 daartoe eene geschikte gelegenheid. Ging hij hiertoe over, — deels omdat de wetgever ook op die wijze nog zijn verlangen kon te kennen geven dat de hechtenis en de gevangenisstraf niet in dezelfde gestichten worden ondergaan: — overigens werd hij niet minder geleid door de redenen, als lid der Staatscommissie door hem onderteekend en hierboven vermeld.

Ondergeteekende stelt er prijs op thans uitvoering te kunnen geven aan het denkbeeld dat reeds bij de Staatscommissie voorzat en is er van

¹ [Zie de Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, tweede druk, deel I bl. 316.]

verzekerd dat bijgaand ontwerp met hare bedoelingen, waarmede de wetgever zich stilzwijgend heeft vereenigd, volkomen in overeenstemming is.

Het is wenschelijk in de wet, die, tot uitvoering van het 1ste lid van art. 22 van het Wetboek van Strafrecht, de gestichten aanwijst, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan, tevens eenige algemeene regels op te nemen niet alleen omtrent de Rijkswerk- inrichtingen, waarvoor art. 32 het voorschrijft, maar ook omtrent de passantenhuizen, de Rijksopvoedingsgestichten en het gebruik dat, afgescheiden van de hechtenis, van de huizen van bewaring wordt gemaakt.

Op die wijze kan bijgaand ontwerp een geschikten grondslag uitmaken voor de verdere regeling van het gevangeniswezen en van hetgeen daarmede samenhangt.

Eene belangrijke vereenvoudiging wordt er door verkregen. De verschillende thans naast elkander bestaande strafgevangenis, cellulaire gevangenis, burgerlijke en militaire huizen van verzekering, huizen van arrest en huizen van bewaring kunnen allen onder de in art. 1 genoemde gestichten worden gerangschikt.

Vergelijkt men bijgaand ontwerp met het Koninklijk besluit van 4 November 1821 — DE JONGH I, bladz. 120 — dan blijkt ten duidelijkste hoe de vereenvoudiging van het materiele recht ook op het gevangeniswezen haren invloed kan doen gelden.

Niet alleen dat het aantal categorien vermindert maar de thans bestaande hoeveelheid reglementen, verordeningen, voorschriften enz. — die werkelijk niet gering moet worden geacht — kan door eene beknopte regeling worden vervangen.

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Men verhengde zich vrij algemeen over de indiening van dit wetsontwerp. Men erkende, dat het een uitvloeisel is van het nieuwe Wetboek van Strafrecht en begroette de voorgestelde wet met welgevallen als eene eerste schrede op den weg, die tot invoering van het Wetboek leiden moet. Daarbij werd echter de wensch uitgesproken, dat de Minister zich zou beijveren om ook de andere wetten spoedig bij de Kamer in te dienen, die nog noodig zijn om tot die invoering te kunnen geraken. Uit den aard der zaak zal met het onderzoek der voordrachten, die de bestaande wetboeken en wetten in overeenstemming zullen moeten brengen met het nieuwe strafwetboek, geruime tijd verlopen, en men meende, dat het derhalve hoog tijd was, dat die ontwerpen de Ka-

Memorie van beantwoording.

Overlegging van het advies van den Raad van State.

In ééne afdeling werd het verzoek gedaan dat de Regeering het advies van den Raad van State over dit wetsontwerp zou overleggen. Ondergeteekende heeft daartegen bezwaar.

De adviezen van den Raad van State dragen in 't algemeen een vertrouwelijc karakter; de openbaarmaking behoort niet dan in *bijzondere* gevallen aan Z. M. den Koning te worden voorgesteld. Dat zoodanig bijzonder geval bij de behandeling van het strafwetboek zelf te recht

mer bereikten, wilde men niet eene spoedige invoering van dat wetboek, die algemeen verlangd wordt, en daardoor de invoering zelve, in de waagschaal stellen.

Die ingenomenheid met de indiening van dit ontwerp belette evenwel niet, dat bezwaren werden gemaakt tegen de regeling, zoo als zij nu is voorgesteld, die sommigen te kostbaar en te ingewikkeld oordeelden.

In ééne afdeling werd het verzoek gedaan, dat de Regering het advies van den Raad van State op dit wetsontwerp zou overleggen. Voor de behandeling van het Strafwetboek had zulks plaats gehad, en gaarne wenschte men, dat ook hetzelfde zoude geschieden bij eene wet, die een uitvloeisel is van de nieuwe strafwet. Men vleide zich, dat de Regering geen bezwaar zoude hebben tegen de inwilliging van dit verzoek.

Eindelijk werd in verscheidene afdelingen de opmerking gemaakt, dat hier door het Ministerie van Justitie eene spelling wordt gevolgd afwijkend van die gevolgd door de overige departementen. Homogeniteit daaromtrent werd wenschelijk geacht, zoodat men van de Regering wenschte te vernemen wat haar plan was ten opzichte van de spelling, die voortaan door haar zal gevolgd worden.

aanwezig werd geoordeeld, zal niet worden betwist; maar van de wetten, welke van het strafwetboek het gevolg zijn, kan ditzelfde niet worden gezegd. Werd bij *dit* wetsontwerp van het beginsel van geheimhouding afgeweken, dan zou bij na genoeg alle wetsontwerpen, welke in den eersten tijd van het Departement van Justitie moeten uitgaan, dezelfde afwijking van den regel moeten plaats vinden.

In werkelijkheid zou dus, voor zooveel het Departement van Justitie betreft, regel worden wat uitzondering behoort te blijven. Ondergeteekende mag hiertoe niet medewerken.

Spelling.

Homogeniteit bij de verschillende Departementen omtrent de wijze van spelling wordt ook door den ondergeteekende wenschelijk geoordeeld. Een voorstel om de spelling van het Woordenboek tot de eenig officieele te maken is bij den Ministerraad aanhangig. Inmiddels behoort, juist in het belang der eenvormigheid, in alle ontwerpen, die het gevolg zijn van het strafwetboek, de spelling van het Woordenboek gevolgd te worden, evenals in het strafwetboek zelf.

AANTAL NOODIGE CELLEN. — BENUTTIGING VAN BESTAANDE GESTICHTEN. — KOSTEN.

Bijlage der Memorie van Toelichting.

Raming van het aantal cellen, na de invoering van het Strafwetboek benoodigd ter executie van de gevangenisstraf, plan van verdeling en berekening der kosten.

Terwijl nu reeds het bestaande aantal cellen volstrekt niet voldoende is ter executie van alle straffen, die volgens de uitspraak in eenzame opsluiting moeten worden ondergaan, zal door niemand worden ontkend, dat eene zeer belangrijke uitbreiding aan het aantal cellen moet worden gegeven, wil men het mogelijk maken na de invoering van het nieuwe Strafwetboek de straffen naar behooren te executeren.

Mathematische zekerheid omtrent de bedoelde vermeerdering is natuurlijk niet te verkrijgen; de ondergeteekende heeft echter het mogelijke gedaan om zoo juist mogelijk eene raming te maken hoe groot de behoefte zal zijn.

Het is hem daartoe de beste wijze voorgekomen in de eerste plaats te berekenen hoeveel cellen in de laatste jaren noodig zouden geweest zijn ingeval alle straffen beneden de 5 jaar — zoowel door de gerechts-hoven als door de rechtbanken uitgesproken — in de cel hadden moeten worden geëxecuteerd. Met de correctionele feiten, door den kanton-rechter berecht, is daarbij geene rekening gehouden, omdat aan de andere zijde enkele feiten, thans bij de rechtbank aangebracht, later met hechtenis zullen worden gestraft, terwijl deze gerekend kunnen worden tegen elkander weg te vallen.

Tot dagen herleid en met inachtneming van de bij de wet vastgestelde verbodding, waardoor de gemeenschappelijke straf tot de helft van den duur zou zijn ingekort als zij in celstraf ware opgelegd, — bedraagt het aantal strafdagen in het geheele Rijk over de jaren 1878, 1879 en 1880 respectivelijk 473 283, 452 802 en 511 377.

Na deeling dier cijfers door 365 dagen blijkt, dat de straffen geëxecuteerd hadden kunnen worden respectivelijk in 1296, 1240 en 1401 cellen.

Het verschil tusschen die 3 jaren is nogal belangrijk; en het is daarom

te moeilijker een maatstaf voor het vervolg aan te nemen. In ieder geval zal minstens het maximum — 1401 — daarvoor moeten worden gekozen, daar voor ieder jaar — op zich zelf — de executie geregeld zal moeten plaats hebben en bij eene executie nimmer op latere, meer gunstige, tijden mag worden gewacht.

Zou het getal van 1401 cellen in 1880 voldoende geweest zijn om alle strafdagen te executeeren, — zoo zelfs niet ééne cel onbezet was gebleven — deze voorwaarde is natuurlijk niet te vervullen.

Er zijn toch meerdere redenen, waardoor — zelfs bij de grootste activiteit van het openbaar ministerie om te executeeren, — de cellen eenigen tijd onbezet moeten blijven.

Hiertoe behoort:

1°. als de veroordeelde wordt opgeroepen te verschijnen, zal het zeer vaak gebeuren dat hij wegblijft of zich uit de voeten maakt, zoodat hij moet worden gearresteerd of wel een ander in zijne plaats moet worden aangeschreven. Bovendien moeten de cellen behoorlijk kunnen worden gereinigd en behoort voor de noodige reparatie eenige tijd beschikbaar te blijven. Neemt men nu in aanmerking dat bij de hoven en rechtbanken in 1880 \pm 11000 personen tot gevangenisstraf werden veroordeeld en stelt men gemiddeld een tijdsverloop van 3 dagen tusschen het vertrek van den een' en de aankomst van den nieuwen cel-bewoner, dan behooren allèen daarvoor reeds \pm 90 cellen te worden berekend;

2°. het belang der maatschappij en dat van den veroordeelde (te zamen of afzonderlijk) kan wenschelijk maken dat van den regel »spoedige executie» in bijzondere gevallen worde afgeweken. De ambtenaar van het openbaar ministerie moet daarom geheel vrij zijn in de keuze van het tijdstip der executie; en moet — met het oog op het aantal cellen — in de gelegenheid zijn zoowel onmiddellijk als eerst na verloop van eenigen tijd te executeeren. Niet op alle tijden des jaars is bovendien de behoefte aan cellen even groot; — vaak valt tusschen verschillende maanden een groot onderscheid op te merken. Voorts wordt zoowel bij hen, die in preventieve hechtenis waren gesteld als bij de gesignaleerden, die gearresteerd worden, het oogenblik van de executie der opgelegde straf door de omstandigheden geboden zoodat voor dezen ten allen tijde gelegenheid tot opsluiting zal moeten bestaan.

Op grond van een en ander meent de ondergeteekende te mogen aannemen dat ter executie van het in 1880 door de rechtbanken en gerechtshoven opgelegd aantal strafdagen — zoo tegen de gewone verhouding steeds celstraf was opgelegd — een 1600tal cellen beschikbaar had moeten zijn.

Nu komt hier nog bij dat na de wetten van 14 November 1879 reeds zeer vele militairen ook met eenzame opsluiting werden gestraft: met het oog op dezen moet nog een 100tal cellen er bij worden gevoegd en het totaal bedrag gesteld op 1700.

Dat deze berekening der juistheid zooveel mogelijk nabijkomt, kan ook nog worden afgeleid uit de navolgende, ofschoon die — op zich zelve — minder vertrouwen zou verdienen, omdat de verblijfdagen, in gemeenschappelijke en die in eenzame opsluiting doorgebracht, niet afzonderlijk zijn vermeld.

Uit de statistiek blijkt dat het aantal verblijfdagen in de gevangnissen over de laatste 5 jaar heeft bedragen:

	1876.	1877.	1878.	1879.	1880.
Totaal bedrag verblijfdagen.....	1,171,467	1,210,749	1,241,881	1,209,093	1,258,185
Huizen v. bewaring. 70,075	78,240	82,287	82,153	90,661	
Gegijvelde enz. 6,758	6,551	7,762	6,793	8,749	
Preventieve 67,880	80,550	87,870	77,250	88,115	
Crim. Leenwarden. 148,618	145,594	148,488	146,021	154,501	
» 's Hertogenbosch 21,594	17,685	18,083	11,848	9,798	
Milit. Leiden 132,710	145,118	148,559	146,341	134,185	
Opvoed. Alkmaar.. 66,192	81,034	85,844	72,560	76,931	
» Montfoort. 12,905	14,088	18,177	15,660	20,241	
» Doetinchem			9,786	17,509	18,806
	af 526,532	af 568,610	af 591,306	af 575,635	af
	644,935	646,939	650,075	633,458	
	365	365	365	365	365
	1,767	1,772	1,781	1,786	

Verminderd met de verblijfdagen van allen, wier aanwezigheid in de gevangenis uit anderen hoofde wordt verklaard, levert het aantal verblijfdagen der correctioneel burgerlijk gestraften en der militairen, die in de cellulaire gevangnissen en in de huizen van verzekering straf ondergingen, over de laatste 5 jaar blijkens voormelden staat op een gemiddeld getal van 1770 — en over 1880 een getal van 1798 cellen. Wanneer men nu om boven aangevoerde redenen ook dit getal (1798) met 200 vermeerderd, — en men bedenkt dat de correctionelee straffen — in gemeenschappelijke opsluiting te ondergaan — hier voor haar geheel duur in aanmerking komen, terwijl zij bij de eerste berekening tot de helft van haar duur werden terug gebracht, — dan is het verschil van 300 cellen — met het oog onder anderen op de bevolking van de gevangenis te Hoorn en van de huizen van verzekering — zeer begrijpelijk, en kan de laatste berekening met grond worden aangenomen de juistheid der eerste te bevestigen.

Neemt men derhalve aan dat 1700 cellen noodig zouden zijn geweest om in 1880 al de correctionele straffen (met uitzondering alleen der militaire die te Leiden in de militaire strafgevangenis werden ondergaan) te executeeren, zoo behoort daarenboven bij de invoering van het Strafwetboek nog rekening te worden gehouden:

a. met de vermeerdering van het aantal strafbare feiten, die niet kan worden opgewogen door het wegvallen der bedelaars, die voortaan — ingevolge art. 432 en volgg. — tot hechtenisstraf zullen worden veroordeeld;

b. met de onzekerheid of, na het wegvallen der wettelijke verhouding der gemeenschappelijke straf tot de celstraf, als van 2 : 1, bij de rechterlijke collegies zich niet de neiging zal openbaren het verschil in te krimpen: —

wat in geval van recidive vooral bij de zwaardere straffen, die thans te Hoorn worden ondergaan, niet onwaarschijnlijk moet worden geacht.

Voor *a* en *b* te zamen wordt eene raming van 100 cellen voldoende geoordeeld;

c. met de vermindering van de bevolking in de tegenwoordige strafgevangnissen voor crimineel veroordeelden.

Deze gevangnissen zijn in de tegenwoordige berekening niet begrepen; de cellen, in die gestichten aanwezig, behooren dan ook niet te worden medegerekend.

Zij, die thans tot tuchthuisstraf van 5 jaar en eenige jaren daarboven worden veroordeeld, zullen in het vervolg met hoogstens 5 jaar cel worden gestraft. Neemt men nu, in verband met de statistiek der laatste jaren, aan, dat gemiddeld 50 personen 's jaars tot 4 jaar celstraf zullen worden veroordeeld, dan moet het getal cellen, met het oog op hen, met 200 worden vermeerderd;

d. met de behoefte, die ontstaan zal, wanneer, even als bij de burgerlijke strafwet, ook bij de militaire strafwet zal zijn bepaald, dat de gevangenisstraf tot hoogstens 5 jaar in de cel zal worden ondergaan; waarvoor mede een getal van 200 cellen moet worden begroot.

Wil men dus met eenige zekerheid kunnen verwachten, dat na de invoering van het Wetboek van Strafrecht de executie geregeld zal kunnen geschieden, dan zal — verspreid over het geheele Rijk — ter plaatsing van tot gevangenisstraf veroordeelden — een totaal cijfer van 2200 cellen beschikbaar moeten zijn.

Dat de raming ruim behoort te wezen, is duidelijk. Men bedenke dat — al is het jaar 1880 tot grondslag genomen omdat er meer straf in werd uitgesproken dan in de beide vorige jaren — er geene zekerheid bestaat of dit jaar nog niet door zwaardere zal worden gevolgd. Buitengewone omstandigheden kunnen haar invloed daarop doen gelden, en terwijl eene overbevolking in de gemeenschappelijke gevangnissen lastig is en op den gang van zaken schadelijk werkt, is ze daar echter niet bepaald onmogelijk, zoo als in de cellulaire gevangnissen, waarvan het geheele karakter zou te loor gaan, als het aantal gevangenen dat der cellen overtrof.

De ondergeteekende zou dan ook ten sterkste ontraden het bovengenoemd cijfer (2200) te verminderen, omdat de *onzekerheid* — of er wellicht enkele cellen ongebruikt zullen blijven — die op zich zelve niet schaadt, niet moet worden vermeden, met het oog op de *zekerheid*, dat groote moeilijkheden voor de executie zullen worden ondervonden, als later gebrek aan cellen mocht blijven bestaan.

Het getal thans bestaande cellen — met inbegrip van de in aanbouw zijnde cellulaire gevangenis te Groningen en van die te Arnhem — bedraagt ruim 1600; — zoodat, wanneer die allen ter plaatsing van tot gevangenisstraf veroordeelden bestemd blijven, nog een getal van ± 600 cellen moet worden bijgebouwd.

Bij de aanwijzing der plaatsen, alwaar zulks zal geschieden, moet op den voorgrund worden gesteld de wenschelijkheid dat voor de bevolking van ieder arrondissement de gelegenheid besta, ter hoofdplaatse straffen

van ten hoogste 3 maanden te ondergaan, opdat — althans bij dezen — transporten zooveel mogelijk worden vermeden. Volgens de opgaven der ambtenaren van het openbaar ministerie, die geacht moeten worden de locale behoeften het best te kunnen beoordeelen, en naar wier advies daarom zal moeten worden gehandeld, zouden (Breda en 's Gravenhage om na te melden redenen uitgezonderd) tot dit doel \pm 200 cellen moeten worden bijgebouwd. Hiermede zullen voor het grootste gedeelte bestaande gestichten moeten worden vergroot; den aanbouw van nieuwe kleine gevangenissen oordeelt de ondergeteekende voornamelijk alleen te Zutphen en te Alkmaar noodig.

Er blijven dus nog \pm 400 cellen over, die, naar de meening van den ondergeteekende, het best kunnen worden gevonden door te Breda en 's Gravenhage eene gevangenis te bouwen, bestemd elk voor \pm 200 gevangenen.

In de zuidelijke provinciën behoort eene groote gevangenis te worden gebouwd, ten einde verre transporten te kunnen vermijden. Voor de arrondissementen Maastricht, Roermond, Zierikzee en Middelburg is Breda gunstig gelegen en een goed Rijks-terrein is aldaar beschikbaar.

De oprichting van eene groote cellulaire gevangenis te 's Gravenhage is wenschelijk, omdat vooral de cellulaire gevangenissen bij voorkeur in de groote steden — in de centrum's der beschaving — moeten worden opgericht, omdat van daar de talrijkste en wichtigste steun te verwachten is voor den zedelijken invloed, dien men zoo gaarne op de gevangenen wil zien uitgeoefend; maar tevens omdat die plaatsen zoo voor het beheer van den huishoudelijken dienst als voor den arbeid de meeste gemakken opleveren. De plaatsing der overige gevangenissen te Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Groningen, Arnhem is daarmede volkomen in overeenstemming. Overigens wordt de oprichting te 's Gravenhage aanbevolen ook uit denzelfden hoofde als Arnhem, omdat namelijk ook alhier een gerechtshof, militaire auditie en regtbank zijn gevestigd.

Ook te 's Gravenhage is een Rijks-terrein beschikbaar.

Wanneer men nu den aanbouw der 200 cellen op de verschillende arrondissements-hoofdplaatsen berekent (zeer ruim) op f 3000 per cel, en de drie gevangenissen te Arnhem, Breda en 's Gravenhage ieder op f 550,000 (zijnde het bedrag waarvoor de gevangenis te Groningen is aanbesteed) terwijl het terrein te Arnhem met f 50,000 moet worden betaald — zoo levert dat een totaal-cijfer van f 2,300,000.

Naar de meening van den ondergeteekende zal derhalve dat bedrag noodig zijn ten einde eene regeling te verkrijgen die kan doen verwachten, dat na de invoering van het Strafwetboek voor de executie der gevangenisstraf het aantal cellen voldoende is.

Memorie van Toelichting.

Financiële gevolgen dezer wetsvoordracht. Vergelijkt men de bijlage, bij deze Memorie van Toelichting gevoegd [zie hiervoor, bl. 21] met de mededeelingen, vroeger door den ondergeteekende gedaan (*Verlag Strafwetboek*)¹, dan zal men tusschen de vroeger globaal en thans meer nauwkeurig opgegeven cijfers zoowel der nieuwbenedoodigde cellen, als der daarvoor gevor-

¹ [Zie Geschiedenis van het Strafwetboek, deel I, bl. 199.]

derde uitgaven, bijna geen verschil ontdekken. De kostenopgave, thans ook op den uitslag van de aanbesteding van de Groningsche gevangenis gegrond, is precies dezelfde — 23 ton; eigenlijk thans nog iets lager, daar nu ook de kosten, vroeger [zie deel I bl. 199 laatste alinea] afzonderlijk pro memorie uitgetrokken, onder die 23 ton begrepen zijn.

Nu is het waar, dat daarenhoven uitgaven zullen worden gevorderd voor de gestichten, bestemd voor de hechtenis, alsmede voor de gestichten, in de artt. 7 en 10 [7 en 8] dezer wetsvoordracht bedoeld. Maar, wanneer men voor dit een en ander de reeds bestaande huizen van verzekering, van arrest en van bewaring, de tegenwoordige groote strafgevangenis, kortom al het bestaande voor zooverre het bruikbaar is, benuttigt, dan zullen de hier bedoelde kosten weinig of niet overschrijden de opbrengst die men van den verkoop der door het Strafwetboek en zijne uitvoering overbodig te maken gestichten te Ommerschans en Veenhuizen en de daarbij behorende landerijen verwachten mag.

De hechtenis zal nagenoeg overal in de bestaande huizen van verzekering, van arrest en van bewaring kunnen worden tenuitvoergelegd. Voor zoover dit niet 't geval is, zal men of zonder kosten over een ander gesticht kunnen beschikken, of eene uitgave te doen hebben die, wegens de volstrekte onbruikbaarheid van het gesticht, reeds lang had moeten gedaan zijn en niets met het Strafwetboek te maken heeft. Het eerste is het geval te 's *Hertogenbosch*, waar de tegenwoordige vrouwengevangenis als aangewezen is om, als afzonderlijk gebouw, tot huis van bewaring in den zin dezer wet te dienen. Het tweede te Zutphen.

Dat hechtenis, ook in *afzonderlijke* opsluiting, kan worden tenuitvoergelegd zonder dat zware en kostbare *cellen*, in den strikten zin van 't woord, *noodig* zijn, werd reeds bij vroegere gelegenheid door den ondergeteekende opgemerkt.

In die arrondissements-hoofdplaatsen waar, na den cellenbouw in de bijlage vermeld, nog geene twee afzonderlijke gebouwen aanwezig zijn, zal, ter volledige uitvoering der wet, nog een klein gesticht moeten worden gebouwd. Art. 12 [10] maakt het mogelijk deze uitgave zoo geleidelijk te doen plaats hebben dat zij geen noemenswaardigen invloed op de ook tot dusver jaarlijks terugkeerende gewone uitgaven voor de gevangenis zullen uitoefenen.

Wat eindelijk betreft de gestichten bedoeld in de artt. 7 en 10 [7 en 8] dezer wetsvoordracht; in 't algemeen kunnen bestaande gebouwen daarvoor gebezigd of met weinig kosten geschikt gemaakt worden.

Bij persoonlijk onderzoek en na raadpleging met deskundigen is ondergeteekende gebleken dat de in art. 7 no. 1 bedoelde gevangenis voor mannen niet te Hoorn of Leeuwarden maar in de tegenwoordige militaire strafgevangenis te Leiden (Oestgeest) behoort gevestigd te worden. In laatstgemelde gevangenis toch bevinden zich sinds lang de fundamenten voor 120 cellen, zijnde — ruim berekend — het maximum cellen dat in de mannengevangenis van art. 7 no. 1 gevorderd wordt, terwijl voorts aldaar de noodige zalen beschikbaar zijn om de tot langdurige straf veroordeelden, na 5 jaren, behoorlijk geklassificeerd, — de klassen geheel van elkander gescheiden, — op te nemen. Het tegenwoordige tuchthuis te Leeuwarden wordt dan beschikbaar om te dienen tot Rijkswerk-inrichting, waarvoor het als gebouwd schijnt. De militairen worden van

Leiden naar de strafgevangenis te Hoorn overgebracht welke gevangenis sints lang ten deele met militairen bevolkt is en hare — na de invoering van het strafwetboek spoedig nitatervende — burgerlijke bevolking kan evacueeren naar de zoo dadelijk te bespreken centrale gevangenis te 's Hertogenbosch. Breekt eindelijk — wat ondergeleekende verwacht — het tijdstip aan waarop eene bijzondere, gemeenschappelijke militaire gevangenis kan worden gemist, dan zal het gesticht te Hoorn, naast die te Veere en te Leeuwarden, plaats nemen onder de Rijkswerkinrichtingen. Op die wijze ontvangt, met geleidelijken overgang, elke der tegenwoordige groote strafgevangenissen ten slotte de bestemming waarvoor zij het meest geschikt is, terwijl het achtereenvolgens in gebruik stellen der gestichten te Veere, Leeuwarden en Hoorn als Rijkswerkinrichting eene geleidelijke ontruiming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen verzekert.

Voor de vrouwen kan als de in art. 7 n°. 1 bedoelde gevangenis dienen eene der kleine cellulaire gevangenissen waarin tevens verblijven voor gemeenschappelijke opsluiting gevonden worden, bijv. die te Gorinchem.

De centrale gevangenis voor mannen, in art. 7, no. 2, kan in het tegenwoordig huis van verzekering te 's Hertogenbosch gevestigd worden. Van het achtergedeelte van dat huis met zijn pl. m. 70 cellen kan — even als van de aangrenzende vrouwegevangenis, toekomstig huis van bewaring — een afzonderlijk gebouw (arrondissementstrafgevangenis) worden gemaakt, terwijl dan het voorste deel genoegzamen bezit of door bijbouw bekomen kan om aan de in art. 7 no. 2, omschreven bestemming te voldoen.

Ondergeteekende zal zich hier niet verder in bijzonderheden begeven. Hij heeft het bovenstaande alleen aangevoerd ten bewijze dat bij deze wetsvoordracht het finantieel belang van den Staat niet uit het oog is verloren.

Verslag der Tweede Kamer.

Bij de beoordeeling van de *financiële gevolgen der wetsvoordracht* werden de veranderingen, die de Regering in de bestaande gevangenissen wil brengen, uitvoerig besproken en daarbij werd door velen de vraag gedaan of niet door de Regering aan sommige van die gebouwen eene bestemming werd toegedacht, die tot het doen van noodeloze uitgaven leiden zou. Is het bij voorbeeld noodig de bestaande gevangenissen te Leeuwarden, Leiden en Hoorn eene geheel andere bestemming te geven? en worden niet juist daardoor de financiële gevolgen van deze voordragt hooger dan strikt noodig is?

Meer in het bijzonder gold dit

Memorie van Beantwoording.

a. *De voorgestelde regeling getoetst aan den eisch der grootst mogelijke eenvoudigheid en aan de belangen der schatkist.*

Volgens »sommigen» zou de voorgestelde regeling »te kostbaar en te ingewikkeld» zijn. In verband daarmee werd de vraag gedaan: »of niet door de Regering aan sommigen van de gebouwen eene bestemming werd toegedacht, die tot het doen van noodeloze uitgaven leiden zou»; welke vraag bepaaldelijk gesteld werd met het oog op de voorgestelde verandering van de bestemming der gestichten te Leeuwarden, Hoorn en Leiden en de voorgenomen

bezwaar ten aanzien van de voorgenomen opheffing van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen, waaraan zooveel kosten besteed zijn en die volgens sommigen eene vergelijking met de beste inrigtingen van dien aard in andere Rijken kunnen doorstaan.

Algemeen was men van oordeel, dat de som, die door verkoop van die gestichten en van de daarbij behorende landerijen zal kunnen worden verkregen, niet zal beantwoorden aan de verwachting, die de Minister daarvan schijnt te koesteren. Gold dit voornamelijk van de gebouwen, die voor particulieren uit den aard der zaak weinig waarde zouden hebben — ook van de opbrengst van den verkoop der landerijen moest men geen te hooge verwachting hebben, daar zich daaronder groote uitgestrektheden bevinden, die voor het oogenblik nog weinig waarde bezitten, en andere, die hoe geschikt ook voor werkinrigtingen als thans aldaar gevestigd, voor ontginning en bebouwing door particulieren minder getigend zijn.

Het waren echter niet alleen financiële bezwaren, die tegen het plan van den Minister werden aangevoerd. [Zie wat hier volgt onder de rubriek: *Rijkswaerkinrichtingen*, hierachter.]

Ten slotte oordeelden verscheidene leden reeds nu uitdrukkelijk te moeten verklaren, dat zelfs, al mogt de Regering er toe willen overgaan Ommerschans en Veenhuizen te ont-ruimen, zij door de aanneming van dit wetsontwerp niet wilden geacht worden in beginsel hunne toestemming te hebben gegeven tot den verkoop dier inrigtingen om daarmee een deel van de kosten te dekken, die het gevolg zullen zijn van de aanneming van dit wetsontwerp. Het ware toch mogelijk aan de daar aan-

opheffing der gestichten Ommerschans en Veenhuizen.

Met den meesten nadruk mag ondergeteekende opmerken dat de door hem voorgestelde regeling, waarbij niet dan het strikt noodige wordt gevraagd, en zoo eenvoudig mogelijk en zoo weinig kostbaar mogelijk is. Indien, wat hij niet kan toegeven, de Memorie van Toelichting daaromtrent in duidelijkheid of volledigheid nog te wenschen overliet, de lezing van het gewijzigd wetsontwerp, waarin, ter voldoening aan den wensch der Kamer, thans ook de namen der *gemeenten* zijn opgenomen, zal, naar hij mag vertrouwen, den laatsien twijfel wegnemen.

Het totaal getal gestichten wordt niet grooter maar kleiner dan thans. Al het bestaande, voor zoover het eenigzins bruikbaar is, wordt geutiliseerd. Dit geldt niet alleen van de tegenwoordige huizen van verzekering of van arrest in de arrondissementshoofdplaatsen die overal of als huis van bewaring, of als strafgevangenis, of krachtens de overgangsbepaling van art. 12, voor beide zullen dienst doen, maar ook van de gestichten in die plaatsen, waar in 1877 de rechtbank werd opgeheven en waaraan toch, zoolang ze aanwezig zijn, door deze wet eene nuttige bestemming blijft verzekerd: *Gorinchem*, art. 7, 1°.; *Eindhoven*, art. 7, 2°.; *Amersfoort*, art. 7, 3°.; *Goes*, *Sneek*, *Deventer* en *Appingedam*, art. 13 [11], terwijl de voormalige huizen van arrest te *Brielle* en *Hoorn* als huizen van bewaring (art. 6, 2de lid) kunnen worden aangewezen ¹. Evenzoo worden al de bestaande groote gestichten benuttigd: *Leeuwarden* en *Hoorn*, art. 10 [8], 2de lid; *Leiden*, art. 7, 1°.; *Kruisberg*, art.

¹ De voormalige huizen van arrest te *Leiden* en *Nijmegen* kunnen geheel vervallen of als passantenhuis dienst doen.

wezige gebouwen en landerijen eene bestemming te geven, die voor den Staat meer voordeel kon opleveren dan uit eenen eventuelen verkoop te verkrijgen is.

Ook tegen de voorgenomen overbrenging van de tot de zwaarste straf veroordeelden van Leeuwarden naar Leiden hadden sommige leden bezwaar. Aan de zoo kostbare en voor het doel zoo goed ingerigte gevangenis te Leeuwarden behoefde, zoo meende men, geen andere bestemming te worden gegeven.

Hierop werd geantwoord, dat het aantal van hen, die zware gemeenschappelijke straf ondergaan, zeer zal verminderen na de invoering van het Strafwetboek en niet groot genoeg zal zijn voor eene zóó uitgebreide gevangenis als die te Leeuwarden.

10 [8], 3de lid; *Alkmaar*, art. 7, 3°.; *Montfoort*, art. 10 [8], 3de lid; terwijl de thans te 's Hertogenbosch bestaande vrouwengevangenis als huis van bewaring voor dat arrondissement zal gebruikt worden.

Opnieuw kan dan ook worden verzekerd dat de uitgaven door het nieuwe Strafwetboek voor het gevangeniswezen gevorderd, het herhaaldelijk opgegeven cijfer (23 ton) niet zullen te boven gaan, terwijl daarenboven dit bedrag wordt besteed tot stichting van gevangenissen, juist op die plaatsen, waar, ook zonder een nieuw wetboek, de bestaande gevangenis dringend vernieuwing eischen zou.

Het *nieuwe* immers dat gevorderd wordt, bepaalt zich (afgescheiden van de gevangenis te Groningen die, om redenen vroeger opgegeven, steeds buiten de rekening werd gelaten) tot het volgende:

a. drie groote cellulaire gevangenissen: *Arnhem*, *Breda* en 's *Gravenhage* en twee kleine: *Zutphen* en *Alkmaar*, welke vijf gestichten, gebouwd voor 't *meerendeel* op terreinen die óf aan 't Rijk behooren óf aan 't Rijk ten geschenke zijn gegeven, en op gronden waar geen buitengewone fundeering noodig is, te zamen zullen kosten f 2,070,000 ¹. En wie bekend is met den toestand der gevangenissen die tegenwoordig in die vijf steden bestaan, zal erkennen dat, ook afgescheiden van het nieuwe Strafwetboek, de bouw eener nieuwe gevangenis aldaar hoogst wenschelijk, te Breda en Zutphen zelfs noodig zijn zou.

b. het optrekken van 120 cellen op de sinta lang daartoe aanwezige fundamenteen in de gevangenis bij Leiden; een werk dat globaal op f 80,000 berekend is, ten deele door de gevangenen zelve kan verricht worden;

c. De vestiging eener Rijkswerkinrichting te *Veere*, waarvoor het plan geheel gereed ligt, zal kosten f 118,000.

d. Eindelijk zullen de bestaande gestichten enkele uitgaven vorderen (bijbouw van enkele cellen, te zamen p. m. 80; verbetering van het tegenwoordig huis van verzekering te 's Hertogenbosch; afscheidingen, art. 12 [10]; waarvan het juist bedrag nog onmogelijk nauwkeurig kan worden opgegeven, maar die ongetwijfeld worden opgewogen door de waarde der terreinen te Ommerschans en te Veenhuizen, die, welk ge-

¹ De enkele gevangenis te Rotterdam heeft, grootendeels ten gevolge van de gesteldheid van den bodem, indertijd f 1,220,000 gekost.

bnik men daarvan ook gelieve te maken, door de aanneming van dit wetsvoorstel beschikbaar zouden worden.

Niet zonder bevreemding nam dan ook ondergeteekende kennis van de in het Voorloopig Verslag gedane vraag: »is het noodig de bestaande gevangenissen te Leeuwarden, Leiden en Hoorn een geheel andere bestemming te geven? en worden niet juist daardoor de financiële gevolgen van deze voordragt hooger dan strikt noodig is?» Welke *andere* bezwaren tegen zijne voorstellen betreffende de gevangenissen ook kunnen worden aangevoerd, (en die hij straks zal bespreken), nit financieel oogpunt beveelt juist de voorgestelde regeling zich aan. Indien toch de gevangenissen te Leeuwarden en Hoorn *niet* tot Rijkswerkinrichtingen bestemd werden, dan zouden 1°. voor de vernieuwing der gestichten Ommerschans en Veenhuizen groote uitgaven gevorderd worden; 2°. de kostbare, in uitstekenden staat verkeerende gevangenissen te Leeuwarden en Hoorn voor het Departement van Justitie *ongebruikt* blijven. Welke andere bestemming toch zou men aan die gevangenissen kunnen geven? Hare herschepping tot cellulaire gevangenissen, die, voor zooveel Hoorn betreft, ondergeteekende aanvankelijk toelachte, bleek bij onderzoek ondoenlijk of althans even kostbaar als de bouw eener nieuwe gevangenis. Voor de in art. 7 vermelde gevangenissen ware zoowel het gesticht te Hoorn als dat te Leeuwarden veel te groot. In het Voorloopig Verslag wordt dit reeds erkend voor zooveel betreft de mannengevangenis bedoeld in art. 7 n°. 1; des te meer is het waar voor de vijf andere gevangenissen in dat artikel gevorderd.

Nota van toelichting,

behoorende bij de wijzigingen, voorgesteld door den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE,

(streckende, om de zware mannengevangenis te Leeuwarden te behouden, en de Rijkswerkinrichtingen te Veenhuizen en Hoorn te vestigen).

Overtuigd dat het alleszins aanbeveling verdient om, tenzij er werkelijk gewichtige gronden voor de verandering pleiten, zooveel mogelijk voor het vervolg het thans bestaande te handhaven, zou de ondergeteekende nu ook te Leeuwarden de zwaarste mannengevangenis wenschen te behouden.

Hij heeft het gesticht bezocht en hem is toen in overleg met de commissie van administratie en met den Ingenieur-architect gebleken, dat, en op welke wijze een voldoende aantal cellen aldaar is te maken.

Beraadslagingen in de Tweede Kamer

over een voorstel tot nader onderzoek in de Afdelingen, naar aanleiding van de wijzigingen voorgedragen door den Minister DU TOUR VAN BELLINCHAVE.

(17 Mei 1883.)

De heer DE VOS VAN STENWIJK: De voordragt die ons thans zal bezig houden is van groot gewigt. Door de Vertegenwoordiging aangenomen en door Z. M. den Koning bekrachtigd, zal zij de hoofdwet zijn ter uitvoering van ons nieuwe

Wetboek van Strafrecht De straffende kracht van dat wetboek is in dit wetsontwerp gelegen. Het zal dus, meen ik, van groot belang zijn, dat deze voordragt niet dan volkomen goed voorbereid tot wet worde verheven.

Wanneer ik mij echter de vraag stel of het wetsontwerp in zoodanige phase verkeert, dan is mijn antwoord daarop ontkennend. De wijzigingen door den nieuwen titularis, hoofd van het Departement van Justitie, in de voordragt gebragt, zijn, voor mij althans, grootendeels niet of te weinig toegelicht, zoodat ik daaraan ongaarne zonder nader onderzoek mijne stem zou geven.

Ik zal de vrijheid nemen de aandacht der Kamer op drie hoofdpunten te vestigen die, mijns inziens, nog meerdere toelichting vorderen.

In de eerste plaats de strafgevangenis te Leeuwarden.

De bedoeling is om daar de mannen te plaatsen tot langdurige gemeenschappelijke opsluiting veroordeeld. Het kan echter niet worden tegengesproken dat die inrigting daartoe veel te groot is. Wat zal men met de overcomplete ruimte doen? Ik weet het niet; doch zou het gaarne vernemen. De Minister van Justitie zegt in de toelichting tot de wijziging, dat het voornemen bestaat om te Leeuwarden een voldoende aantal cellen te bouwen, maar het strafstelsel door ons nieuwe Strafwetboek aangenomen is het cellulaire, en daarbij past eene cellulaire gevangenis. Een gevangenis met cellen is veelal niet anders dan een gevangenis met hokken. Ook de financiële zijde van dezen cellenbouw ligt nog voor ons in het duister.

De tweede hoofdverandering in dit wetsontwerp is dat het Rijksgesticht te Veenhuizen bestemd wordt voor bedelaars die veroordeeld zijn tot opnemng in eene Rijkswerkinrigting. Hoewel het nu voor mij eene grief was in het wetsontwerp van den heer Modderman, dat daarin hoegenaamd geen gelegenheid aangeboden werd om de bedelaars met veldarbeid bezig te houden, durf ik toch niet mede te gaan op den weg door den tegenwoordigen Minister van Justitie ingeslagen, vooral niet wanneer ik het oog vestig op de toelichting die bij deze verandering gegeven wordt. De Minister van Justitie wil aan een gedeelte der bedelaars een lichtere straf opleggen, en die lichter gestraften te Veenhuizen plaatsen, de anderen te Hoorn. In hoeverre het stelsel van den Minister, wat deze tweeledige straftoepassing betreft, overeenkomt met het nieuwe Strafwetboek, ligt geheel in het duister. Gaarne zou ik daaromtrent dan ook nader onderzoek en overweging wenschen.

De inrigting die de tegenwoordige Minister aan het gesticht te Veenhuizen wil geven, komt mij, zonder nadere toelichting althans, aan bedenking onderhevig voor.

Men heeft te Veenhuizen uitgestrekte gronden, behoorende tot de drie gestichten. Nu stelt de Minister zich voor in het eerste de veroordeelde vrouwen te plaatsen, en in de gestichten II en III de veroordeelde mannen. Het zal echter in dat geval niet wel mogelijk zijn de beide categorien, wanneer zij zich gelijktijdig met veldarbeid bezig houden, geheel buiten contact met elkander te houden, en toch is dit een der voornaamste punten waarop bij de toepassing van dit stelsel van straffen dient te worden gelet. Hoe denkt de minister aan dit bezwaar te gemoet te komen? Een nader schriftelijk debat zal dit kunnen uitwijzen.

In de derde plaats heeft het mijne aandacht getrokken, dat de Minister door terugname van de artt. 8 en 14 [van het gewijzigd ontwerp] het terrein van de bevoegdheid van het uitvoerend gezag wenscht uit te breiden. Op het standpunt van den Minister komt mij dit niet onverklaarbaar voor. Maar ik weet niet of het voor de Kamer geraden is in dit opzigt aan den wensch van den Minister toe te geven. Althans ik zou dit gaarne nader willen onderzoeken. Wanneer een ontwerp vatbaar is voor wettelijke regeling, geef ik de voorkeur aan voorschriften van de wet boven voorschriften van de uitvoerende magt, want, behalve dat deze in den tegenwoordigen tijd niet altijd zoo bijzonder stabiel is, wordt in het bijzonder geval van de uitvoering der straffen deze overgelaten aan de officieren van

justitie en de procureurs-generaal, zoodat het zeer wel mogelijk is dat het verschil van zienswijze bij die ambtenaren verschil in de uitvoering van de wet te weeg brengt.

Al deze punten zijn duister voor mij, en wanneer ik thans geroepen werd te stemmen over deze wet, zou ik geneigd zijn een „tegen” te doen hooren. Hoogst ongaarne echter zou ik dat doen, en ten einde dus de mogelijkheid te bewaren om de wetsvoordragt nog te kunnen aannemen, zou ik de Kamer willen verzoeken geen aanvang met de behandeling te maken, maar het wetsontwerp weder naar de afdeelingen te verzenden, ten einde het na een nieuw onderzoek weder in behandeling te doen komen.

De VOORZITTER: Volgens het 2de lid van art. 68 van het Reglement van Orde kan de Kamer op voorstel van vijf leden of van den Voorzitter de beraadslaging over veranderingen, door de Regering in een wetsvoorstel gebragt, uitstellen of het wetsontwerp op nieuw naar de afdeelingen verzenden.

Het wetsontwerp, thans aan de orde, is sedert 3 October 1882 in staat van wijzen en de veranderingen, nu door de Regering er in gebragt, betreffen geene onderwerpen of punten, die bij de voorbereidende behandeling in de afdeelingen niet zijn aangeroerd.

Bij de optreding van het tegenwoordig Kabinet ben ik met de Regering in overleg getreden over de zaken die voor afdoening vatbaar waren

Destijds heeft de Minister van Justitie mij te kennen gegeven, dat hij, alvorens de verdediging van dit wetsontwerp op zich te nemen, persoonlijk een onderzoek wilde instellen omtrent de daarbij betrokken aangelegenheden. Ik heb mij toen bereid verklaard, om, zoo ik niets naders mogt vernemen, geen voorstel te doen om dit wetsontwerp aan de orde te stellen. Sedert echter ontving ik van den Minister van Justitie eene missive van 7 Mei jl., no. 162, waarbij een gewijzigd wetsontwerp met daarbij behoorende nota van toelichting is ingediend en ten slotte de verklaring wordt gedaan, dat op een uitstel van behandeling van dit wetsontwerp door den Minister niet meer wordt aangedrongen.

In verband hiermede kan ik het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk niet overnemen, tenzij de Minister van Justitie op die verklaring mogt terugkomen en dus uitstel van de behandeling mogt wenschen. Maar ik ben bereid het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk in stemming te brengen, wanneer het door vier leden der vergadering mogt worden ondersteund.

De heer WINTGENS: Ik wensch dan voor mijn $\frac{1}{6}$ aandeel het voorstel van den geachten afgevaardigde uit Winschoten te ondersteunen. Ik meen dat er alle termen bestaan in het belang der zaak die wij hier te regelen hebben, om niet met overijling te werk te gaan, al is het waar dat zij reeds vrij lang bij deze Kamer aanhangig is.

Het is toch een feit dat eerst kort geleden een aanmerkelijk gewijzigd wetsontwerp aan onze beraadslaging is onderworpen, en nu geloof ik dat hier afdoende gronden zijn aan te voeren — in welke ontwikkeling ik echter niet treden zal, om niet in het fond der zaak te komen — om deze wetsvoordragt opnieuw aan een onderzoek in de afdeelingen te onderwerpen.

De leden zijn daar beter dan in een mondeling debat hier gevoerd in staat om zich wederkeerig mededeelingen te doen ook over de locale belangen, die hierbij betrokken zijn en niet het minste over de financieele gevolgen, die eene wet als deze moet na zich slepen.

Nog zou ik het woord niet gevraagd hebben, omdat de voorsteller der motie in dat opzicht mijne gedachten heeft uitgesproken, ware het niet dat ik een element in het debat wilde brengen, dat eerst heden in het licht is getreden, en dat afkomstig is van een man, dien ik bij uitnemendheid bevoegd acht een oordeel uit te spreken, van een lid der Staats-Commissie die belast was met het ontwerpen van een strafwetboek, van den raadsheer de Pinto.

Uit zijn betoog, dat eerst heden, 17 Mei, in het *Weekblad van het Regt*, onder het opschrift „*Rijkswerkinrichtingen*” is verschenen, blijkt dat die geachte regtsgeleerde het in dat opzigt noch met den vorigen noch met den tegenwoordigen Minister eens is. Hij bestrijdt het gevoelen van den afgetreden Minister Modderman op het punt van de Rijkswerkinrichtingen. Hij meent dat wat door dien Minister is voorgesteld niet geheel is overeen te brengen met den geest van het wetboek, met de beginselen van het strafstelsel, dat met het nieuwe strafwetboek zal worden ingevoerd; maar hij is te gelijk van meening dat de voordragt, zooals zij thans voor ons ligt, niet kan worden aangenomen. Hij beweert — en in mijn oog is daarvoor veel te zeggen — dat de werkinrichtingen moeten zijn „zuivere strafkolonien”. Wanneer men nu in eene gevangenis als die te Hoorn zou gaan brengen de bedelaars en de personen, die ter zake van bedelarij en openbare dronkenschap zijn veroordeeld, dan zou, naar hij meent, niet beantwoord worden aan het denkbeeld, dat dergelijke strafkolonien moet kenmerken. Volgens hem moeten dit zijn werkinrichtingen ook met veldarbeid. Nu wil ik niet beslissen tusschen den een of den ander, maar het komt mij voor dat wanneer van dergelijke bevoegde hand een zoodanig element onder onze oogen wordt gebracht, de Kamer wel zal doen in hare afdelingen nog eens te gaan overwegen welke regeling hier moet worden aangenomen.

De heer A. MACKAY: Het komt mij voor dat niet gezegd kan worden, dat de wijzigingen door den Minister in het wetsontwerp gebracht, slechts betreffen punten, die reeds allen zijn besproken en rijpelijk overwogen bij het voorloopig onderzoek.

Integendeel, het nader gewijzigd wetsontwerp bevat enkele bepalingen, die nog wel eens rijpelijk mogen overwogen worden, vooral daar ze lijnrecht strijden met hetgeen de vorige Minister voorstelde

Ik wijs in de eerste plaats op de verandering ten aanzien van de gevangenis te Leeuwarden. De afgetreden Minister achtte deze niet geschikt om te worden ingerigt tot mannengevangenis voor de zwaarst gestraften, en oordeelde dat de gevangenis te Leiden als het ware gebouwd was om daarvoor te worden ingerigt. Deze Minister stelt nu voor die gevangenis juist te Leeuwarden te brengen, maar de weinige daaraan gewijde regelen in de Nota van Toelichting, geven niet genoeg reken-schap, waardoor het gebouw te Leeuwarden nu eensklaps daartoe geschikt is geworden.

Eene tweede verandering in het wetsontwerp betreft de Rijkswerkinrichtingen. Terwijl de vorige Minister van oordeel was, dat zij niet meer mogen worden gevonden in kolonien, maar daartoe bepaalde gebouwen moeten worden aangewezen, betreedt de tegenwoordige Minister een middenweg en wenscht gedeeltelijk de kolonien te behouden en tevens een gesticht, en wel te Hoorn, daarnaast voor dat doel aan te wijzen. Ik meen dat het wetsontwerp in dit opzigt eene zeer groote verbetering onderging, doch de wijziging is niet gering.

Maar in de derde plaats vereischt het wetsontwerp een nader onderzoek wegens de bepalingen omtrent de veroordeelde en niet-veroordeelde jongens. Gene bevinden zich thans op den Kruisberg bij Doetinchem, deze te Alkmaar. Het gebouw te Alkmaar echter is te klein voor het aantal niet-veroordeelde, dat op den Kruisberg daarentegen te groot voor het aantal veroordeelde jongens, welk laatste getal gelukkig steeds afneemt. Men heeft in de laatste jaren getracht aan het gebrek aan plaats te Alkmaar tegemoet te komen door een gedeelte der onveroordeelde jongens naar den Kruisberg over te brengen; dit is echter een tijdelijke en daarbij een zeer slechte maatregel. Ook de vorige Minister achtte dien toestand zeer verkeerd, dewijl nu twee categorien van jongens worden bijeengebracht, die gescheiden moesten blijven.

Wat moet nu geschieden met de beide gestichten die wij hebben? De vorige Minister was van plan de veroordeelde jongens te plaatsen te Alkmaar, de niet-veroordeelde op den Kruisberg, daar hij laatstgenoemd gesticht kon uitbreiden. Deze Minister stelt het

GESTICHTEN WET.

omgekeerde voor en daarenboven een derde gesticht te bouwen, terwijl de vorige van oordeel was dat wij met de beide bestaande kunnen volstaan. Dat derde gebouw wenscht de Minister te brengen te Ommen, en dit voorstel mag nog wel eens rijpelijk worden overwogen, wat nu in het openbaar debat niet kan geschieden. Zullen wij overgaan tot het stichten van een nieuw gebouw met al de daaraan verbonden kosten voor inrigting en personeel? Zal het geplaatst worden te Ommen of wel elders? Men vergeete niet dat al mogt de noodzakelijkheid blijken van een derde gesticht voor jongens, de plaats waar dat zal worden gebouwd geenszins eene onverschillige zaak is: niet alleen wordt daartoe de noodige ruimte maar ook personeel voor toezigt vereischt. Hoe zal men nu te Ommen eene degelijke commissie van administratie vinden? Ik meen dat zelfs in de meer bevolkte streek van Doetinchem het zamenstellen van de commissie van administratie en toezigt moeilijkheden baart, terwijl zoodanige commissien voor een opvoedingsgesticht hoog noodig zijn.

Om deze en meer andere ook door den heer de Vos van Steenwijk aangevoerde redenen geloof ik dat het niet raadzaam is op het oogenblik dit wetsontwerp te behandelen, omdat ik vrees dat wij of slecht of gebrekkig werk zouden leveren. Nu kan men wel, door het voorgestelde amendement van eenige onzer medeleden aan te nemen, de gewichtigste bepalingen uit het wetsontwerp ligten en onbeslist laten, maar hierdoor zouden wij eene zeer onvolmaakte wet krijgen en den slechten tegenwoordigen toestand voor langen tijd bestendigen. Bovendien is de zaak zoo urgent niet, doordien de Kamer in het laatst van het vorig jaar bij de begrooting een post heeft uitgetrokken, waardoor voorzien is in den grootsten nood aan cellen.

De heer OLDENHUIS GRATAMA: Hoezeer ik de eer heb gehad het voorzitterschap der Commissie van Rapporteurs te bekleeden, zal ik niet spreken uit naam dier Commissie, omdat over het punt van uitstel niet is gehandeld. Mijns inziens bestaat er geene reden om de behandeling van dit wetsontwerp uit te stellen, maar integendeel alle redenen om het te behandelen. Indien ooit een wetsontwerp in het breede in de afdelingen en met nota's voor en tegen is behandeld, met voorgestelde amendementen als anderzins, dan is het voorzeker dit. Het werd ahangig gemaakt bij Koninklijke boodschap van 19 Januarij 1882 en hangt dus reeds anderhalf jaar ongeveer. Twee Ministers hebben hun licht over de zaak laten schijnen; er zijn met den afgetreden Minister besognes over de zaak gehouden, en ook in de dagbladpers, in het *Dagblad*, de *Amsterdamsche*, de *Nieuwe Rotterdamsehe* en de *Utrechtsche Courant* en in het *Weekblad van het Regt* en meer andere is zij in het breede behandeld.

Daarenboven is reeds verschillende malen getracht om dit wetsontwerp aan de orde te stellen, want er is inderdaad eene anomalie.

Minister Modderman heeft eenige posten op de begrooting gebracht, welke door dit wetsontwerp moesten zijn voorafgegaan. Op verzet van mij en anderen is met eene kleine meerderheid door de Kamer besloten om die sommen toe te staan, maar het is van belang dat die onregelmatigheid hoe eer hoe beter worde weggenomen. Er moet in alle zaken eene beslissing komen: lites finiri oportet.

De heer Wintgens heeft gezegd: wij hebben dezen morgen van eene zeer geachte hand weder een artikel gekregen. Maar, dit kan ieder oogenblik gebeuren; ik toch heb niet alleen van den heer mr. A. A. de Pinto maar ook van de *Utrechtsche Courant* een zeer belangrijk artikel ontvangen. Maar als dit eene reden was om telkens de behandeling van eene zaak die aan de orde is, uit te stellen, waar blijven wij dan? Dan kan ieder wetsontwerp, als het aan de orde komt, weder worden uitgesteld. Juist op de gronden, door die heeren aangevoerd, moet het wetsontwerp aan de orde komen, dan kan daarover gedebatteerd worden, en dat is ook de bedoeling dier schrijvers.

Wat de gronden betreft, door den geachten afgevaardigde uit Winschoten voorgesteld, deze komen mij niet gewigtig genoeg voor om het uitstel te wettigen; hij had drie punten:

Het eerste: de strafgevangenis van Leeuwarden wordt ingerigt tot groote strafgevangenis. De geachte spreker zegt: eene gevangenis met cellen is geen cellulaire gevangenis. Gewonnen, maar als de cellen aan de eischen der wet voldoen kan zij gelden als eene cellulaire. En de Minister zit hier om ons over de strafgevangenis van Leeuwarden als meer geschikt tot zijn doel de noodige inlichtingen te geven.

Het tweede punt. De geachte afgevaardigde stelt geheel verkeerd voor dat deze Minister eene lichtere straf wil voor sommige bedelaars dan voor de andere. Neen, alleen bedelaars die weerbarstig en lastig zijn, die bij recidive veroordeeld worden, zullen bij disciplinairen maatregel te Hoorn worden geplaatst, zoo als in het militaire een depôt van discipline is te Vlissingen, vroeger te Naarden.

Het derde punt: de uitbreiding van het uitvoerend gezag. Ik geloof niet dat dit het plan van den Minister is, maar ik kan de wederlegging van dit punt aan den Minister overlaten.

Het motief van den heer Mackay is geheel niet gegrond. De Commissie van Rapporteurs heeft een amendement voorgesteld om de zaak van Ommen buiten de wet te houden; er is dus geen reden om dit wetsontwerp op nieuw naar de afdeelingen te zenden. Wordt dat amendement aangenomen dan gaat dat onderwerp van zelf naar de afdeelingen, en het was het *EENIGE punt dat niet in de stukken is behandeld*. Daarom is het zaak dit wetsontwerp te behandelen. Er moet een einde aan de quaestie komen, ook in het belang van de gestichten zelf bij dit wetsontwerp betrokken, daar in de onzekerheid niets kan worden ondernomen dat in verband zou kunnen staan met deze wet

De heer KIST: Bij mij bestaat ten sterkste de overtuiging, dat het hoogst wenschelijk is dat deze zaak spoedig worde afgedaan; het is toch de eerste wet ter uitvoering van het Strafwetboek die in behandeling komt, en ik zou mij in de vaststelling der wet zeer verheugen. Maar toch heb ik sympathie voor de gedachte van den heer de Vos van Steenwijk. De Kamer verkeert hier in een moeilijken toestand. Zij heeft te kiezen tusschen twee Ministers. De heer Modderman heeft deze zaak onderzocht en voorstellen gedaan nadat hij persoonlijk de gestichten had bezocht, en nadat hij geconsulteerd had met den ingenieur-architect. Ook deze Minister heeft de zaak ernstig onderzocht, ook hij heeft de instellingen bezocht en ook hij beroept zich op het gevoelen van den ingenieur-architect. Toch bestaan tusschen beider voorstellen belangrijke afwijkingen.

Wat mij betreft — ik vind er geen bezwaar in dit reeds nu te zeggen — ik kon mij, wat Leeuwarden, Ommen en Veenhuizen betreft, met de voorstellen van den heer Modderman wel vereenigen. Desniettemin zou ik mij gaarne door betere redenen van dezen Minister laten bekeeren. Die betere redenen worden echter in hetgeen wij tot nog toe tot toelichting hebben ontvangen, niet gevonden; ik wijd dit niet aan den Minister, maar daaraan, dat hij niet, zooals zijn voorganger, in de gelegenheid is geweest om met de Kamer in schriftelijk debat te treden. Zoodanig debat zou ik daarom niet overbodig achten.

Op de drie vermelde punten wensch ik in het kort nog terug te komen.

De Minister Modderman had eene zeer gevestigde meening aangaande de keuze van de plaats voor de toekomstige zwaarste gevangenis, bestemd voor degenen die eerst vijf jaren cellulair en daarna gemeenschappelijk moeten zitten.

In de Memorie van Toelichting zeide die Minister het volgende:

„Bij persoonlijk onderzoek [enz. zie hiervoor bl. 26 tot en met] op te nemen.”

Bij die meening is de Minister Modderman geheel gebleven in zijne Memorie van Beantwoording, waarin hij zegt, dat het *ondoentijk* gebleken is om de gevangenis ten Leeuwarden of te Hoorn tot cellulaire gevangnissen in te rigten, tenzij men

er zooveel aan ten koste zou willen leggen als het bouwen van eene nieuwe gevangenis bedraagt.

De tegenwoordige Minister komt tot eene geheel andere conclusie, op grond dat hem in overleg met de commissie van administratie en den ingenieur-architect bij persoonlijk onderzoek gebleken is dat te Leeuwarden zeer goed een voldoende aantal cellen te maken is.

Het is zeer goed mogelijk dat, bij nader onderzoek, gebleken is dat Leeuwarden wel geschikt is. Maar dan zou ik gaarne van den Minister vernemen op welke wijze hij de gevangenis te Leeuwarden dan denkt in te rigten, hoeveel cellen daar zullen gemaakt worden en hoeveel de kosten zullen bedragen. Waarschijnlijk toch zal het maken van eene fundeering, die te Leiden reeds aanwezig is, vele kosten met zich slepen. Ook wenschte ik aan den Minister te vragen of hij het niet met zijn ambtsvoorganger eens is, dat Leiden geschikt is voor eene gevangenis, bedoeld in art. 7, no. 1.

Nu is het mogelijk dat de Minister deze vragen terstond kan beantwoorden, maar ik voor mij zou aan een schriftelijke beantwoording bij dergelijke detail-quaestien de voorkeur geven.

Het tweede punt is Ommen.

Het denkbeeld om het gesticht te Ommen voor jongens in te rigten is geheel nieuw en is noch door den vorigen Minister noch door de Kamer besproken. Alleen was de vorige Minister het met vele leden eens, dat Ommerschans ongeschikt is voor bedelaarsgesticht en dat de gebouwen in slechten toestand verkeerden.

Ben ik wel ingelicht, dan beslaan die inrigtingen eene oppervlakte van 1200 bunders, waarop zich verscheidene boerderijen bevinden, tot dusverre bestemd voor het uitschot der maatschappij. Ik zou willen vragen of dergelijke inrigting geschikt is voor opvoedingsgesticht voor jongens?

Wenscht de Minister aldaar gebouwen met alcoven te doen maken, of zullen de jongens even als de landloopers in hangmatten moeten slapen?

Wat Veenhuizen betreft — wil de Minister de bedelaarsgestichten behouden, ofschoon hij toegeeft dat zij op het oogenblik voor het doel niet geschikt zijn. Hij zegt o. a. het volgende: „en de verbouwing der gestichten te Veenhuizen, die, zooals mr. Modderman te regt opmerkte, tonnen zou kosten als men er *degelijke* strafgestichten van wenschte te maken, zou dan voorloopig achterwege kunnen blijven”.

De Minister erkent alzoo dat de strafinrigtingen eigenlijk niet deugen, maar de vraag rijst bij mij en zeker ook bij anderen of het wel goed is een geheel nieuw strafstelsel in te gaan met ondeugdelijke inrigtingen, en zoo neen, hoeveel het zonde kosten van *Veenhuizen* degelijke strafgestichten te maken?

Om al die redenen acht ik schriftelijke behandeling in het voordeel der zaak en geef ik Zijne Excellentie in overweging zich bij het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk neder te leggen, tenzij hij mogt meenen alle geopperde vragen even goed mondeling te kunnen beantwoorden. In dat geval zal ik mij niet verzetten tegen eene dadelijke behandeling, omdat — zooals ik zeide — ik tot eene spoedige invoering van het Strafwetboek wensch mede te werken.

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie*: Ofschoon ik mij volkomen bereid heb verklaard tot behandeling van dit wetsontwerp. zoo wensch ik mij overigens gaarne te schikken naar het oordeel der Kamer. Als deze een nader onderzoek in de afdelingen verlangt, zal ik mij daar niet tegen verzetten.

De heer VAN ECK: Men heeft nu gehoord hoe het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk van verschillende zijden wordt ondersteund, op grond van de onzekerheid die er bestaat of de nieuwe wijzigingen door dezen Minister aangebragt, al of niet als verbeteringen zijn te beschouwen.

Nu geloof ik, zonder zelfs de aandacht te vestigen op de beginselen van ons Reglement van Orde, dat — in dat geval is art. 85 vrij duidelijk, zullen ten minste de rapporteurs en leden de bevoegdheden behouden hun daar toegekend — een nieuw onderzoek voorschrijft, dat het in het belang van het onderwerp wenschelijk is zich te gedragen naar het voorstel van den heer de Vos van Steenwijk, omdat de onzekerheid die er nu bij vele leden omtrent des Ministers plannen heerscht, deze welligt zou noodzaken zich te verklaren tegen het geheele wetsontwerp, dat misschien bij nader behoorlijk onderzoek kan voorkomen worden.

[Het voorstel, om het wetsontwerp nader in de Afdeelingen te onderzoeken, werd aangenomen met 50 tegen 19 stemmen.]

Verslag van het tweede onderzoek in de Afdeelingen der Tweede Kamer.

Het nader onderzoek van het wetsontwerp tot aanwijzing der gestichten, waar hetzij gevangenisstraf, hetzij hechtenis wordt ondergaan en van aanverwante gestichten, dat plaats heeft gehad in de afdeelingen naar aanleiding van het votum in de zitting van 17 Mei 1883 liep alléén over hetgeen in de zaak sedert het voorloopig verslag van 20 Maart 1882, is te herde gebracht en heeft de volgende uitkomsten gehad.

Vrij algemeen werd de toelichting van de in het wetsontwerp gebrachte wijzigingen onvolledig geacht, en aan velen kwamen de gronden, waarop zij steunden, onvoldoende voor.

Waar het veranderingen gold als de door dezen Minister kort na zijn optreden voorgestelde, die diep ingrijpen in het stelsel van een wetsontwerp, ingediend dooreenen ambtsvoorganger, die van het gevangeniswezen en van strafinstellingen eene bijzondere studie heeft gemaakt, daar bestond alle grond om eene breede ontvouwing te verwachten van de redenen, welke tot die wijzigingen aanleiding gaven en er toe zouden kunnen leiden ze als verbeteringen door de Kamer te doen beschouwen. Hieraan heeft de Minister niet voldaan.

Memorie van antwoord.

Als de Kamer in het nader verslag opmerkt dat eene bijzondere studie van het gevangeniswezen wordt vereischt om dit ontwerp te beoordeelen, rijst onwillekeurig de vraag: »wat voor onberekenbaren invloed heeft dan toch de plaats waar het gesticht gevestigd is op den aard van het gesticht.»

Heeft de Minister MODDERMAN er eene diepe studie van gemaakt of de Amersfoortsche lucht en omgeving uitsluitend die plaats geschikt maakte voor de veroordeeldemeisjes, de Eindhovensche voor de oudere vrouwen, veroordeeld tot straffen van hoogstens 5 jaar, en de Gorinchemsche voor de zwaarst gestraften?

Men hechte toch niet aan *alle* bepalingen van dit ontwerp eene overwegende beteekenis. Zeker zijn er gewichtige beslissingen, o. a. de kostbare bepaling van art. 6, dat op elke arrondissementen hoofdplaats voortaan 2 gevangenis en moeten zijn; maar ook dit is slechts eene uitvoering van het Strafwetboek, het beginsel is reeds bij dit wetboek beslist.

De plaats, waar het gesticht is gevestigd moge geen volkomen onverschillige zaak zijn, meer komt het in ieder geval aan op eene deugdelijke wijze van verpleging. En daarop heeft dit ontwerp — althans wat de gevangenis betreft zelfs indirect geen betrekking.

Het herhaalde beroep op de wenschelijkheid om het bestaande te behouden, werd minder juist geoordeeld bij een wetsontwerp, dat ten doel heeft de invoering van een geheel nieuw strafstelsel. Vele leden vreesden, dat de Minister zich door zijne zucht om van het bestaande gebruik te maken, zou laten verleiden om daardoor de eischen, die het nieuwe Strafwetboek stelt, over het hoofd te zien.

Andere leden waren daarentegen van gevoelen, dat het streven des Ministers, om het bestaande te behouden goedkeuring verdient, omdat daardoor spaarzaamheid betracht wordt, en het groot voordeel en gemak geeft bestaande toestanden te kunnen aanvaarden.

Het pleitte volgens eenige leden ten gunste van de regeling, zooals die voorgesteld was door den Minister MODDERMAN, dat daarbij van de voornaamste bestaande gebouwen het meest omvangrijk gebruik werd gemaakt. Volgens genoemd voorstel bijv. zou de strafinrichting te Leeuwarden, die gemakkelijk 512 man kan bevatten, geheel bezet worden, terwijl, volgens de regeling van dezen Minister, de bevolking waarschijnlijk uit hoogstens 200 man zou bestaan. Zoo zoude ook de gevangenis bij Leiden gebruikt worden, waarvoor in het nu voorgelegde plan geene bestemming overblijft, wanneer door wijziging van het militair strafrecht de afzonderlijke gevangenis voor militairen zal vervallen.

Hiertegen werd echter aangevoerd, dat door de thans aangebrachte wijzigingen in het ontwerp juist van de meest omvangrijke inrichtingen ook het beste gebruik wordt gemaakt. De bedelaarsgestichten te Veenhuizen en te Ommerschans, die eene uitgestrektheid beslaan van ruim 400 bunders en thans ruim 3000 bedelaars en landloopers bevatten,

De ondergeteekende moet zich dan ook verontschuldigen wanneer hij de Kamer niet volgt in haar verlangen om acht der negen voorgestelde wijzigingen nog nader »breed'' te ontvouwen.

Wat hierboven werd gezegd omtrent de vrouwengestichten, geldt in niet mindere mate van de mannengestichten, en er is geen grond voor de bewering, dat niet even goed te Leiden als te Leeuwarden eene crimineele mannegevangenis zou kunnen bestaan. Eene strafgevangenis, zooals men die wenscht, kan op beide plaatsen komen, al bouwde men te Leiden eengesticht gelijk en gelijkvormig aan het Leeuwardsche; maar de vraag is alleen de financiële: wáár op de minst kostbare wijze?

De verzekering mag op den voorgrond staan, dat de ondergeteekende geen oogenblik uit het oog verloren heeft noch verliezen zal, dat na de invoering van het nieuwe strafwetboek een nieuw strafstelsel in werking treedt, dat zijne eigenaardige eischen heeft, en daarom in het tegenwoordige gevangeniswezen ook menige verandering vordert.

Niet zonder bevreemding heeft de ondergeteekende dan ook vernomen, dat bij vele leden de vrees bestaat, dat de Minister die eischen over het hoofd zou zien uit zucht om van het bestaande gebruik te maken. Wat kan toch tot die vrees aanleiding hebben gegeven? De ondergeteekende heeft gezegd dat het op zich zelf alleszins aanbeveling verdient, tenzij verandering werkelijk noodig is, het bestaande zooveel mogelijk te handhaven. Hij heeft er op gewezen dat als in eenig gesticht de gang van zaken eenmaal goed geregeld is en bevredigende uitkomsten oplevert, wanneer de gevangenisbesturen en het beambtenpersoneel met elkander

blijven nu behouden, terwijl zij volgens het vorige wetsvoorstel zouden vrij vallen, waardoor overal elders kosten van aanbouw en vergroting zouden ontstaan. Dit woog zeer wel op tegen het beweerde nuttiger gebruik der gebouwen, waarbij toch niet uit het oog moest verloren worden, dat het gebouw voor de werkinrichting te Veere bijv. met het oog op de voorgestelde bestemming zeer onvoldoende zou zijn en niet te verdedigen is, terwijl de verwachtingen, die gekoesterd worden omtrent eene goede opbrengst uit den verkoop van Ommerschans en Veenhuizen blijken zouden ijdel te zijn.

Tegen de bewering, dat het gebouw voor de werkinrichting te Veere zeer onvoldoende, ja zelfs niet te verdedigen zou zijn, werd opgemerkt, dat de voorstanders van het tegenwoordige wetsontwerp toch al te ver gingen, daar de verdediging van die werkinrichting was geleverd eensdeels door den afgetreden Minister, daarin gesteund door de verschillende daartoe bevoegde autoriteiten, anderdeels door die leden der Kamer, die zich ook in dit opzicht met het betoog van den Minister MODDERMAN in de afdelingen hadden vereenigd.

Het had de aandacht getrokken, dat de Minister de bestemming van het gesticht te Leeuwarden gewijzigd heeft na een persoonlijk bezoek, gelijk hij in de Memorie van Toelichting mededeelt, en na overleg met de commissie van administratie en met den ingenieur-architect. Maar ook de Minister MODDERMAN maakt er melding van in de Memorie van Toelichting van zijn wetsontwerp, dat hij bij persoonlijk onderzoek en na raadpleging met deskundigen er toe is overgegaan om het gesticht bij Leiden voor zwaarste strafgevangenis te bestemmen en dat te

bekend, aan elkander gewend zijn, eene ongemotiveerde verandering steeds moet worden vermeden.

Waarom hebben »vele» tegen dat standpunt bezwaar? Is daar iets tegen in te brengen? De heer VAN DER KAAJ kwam indertijd — zeer natuurlijk — in de toelichting van zijn amendement op art. 7 tot dezelfde conclusie, want hij zeide: »vermits nu omtrent het gesticht en de uitkomsten daar verkregen de berichten steeds gunstig luiden, verdient de verplaatsing geene aanbeveling.»

Heeft die uitdrukking van den heer VAN DER KAAJ ooit eenigen aanstoot gegeven? Immers neen. Welnu men late dan ook tegenover den ondergeteekende die ongemotiveerde vrees varen. *Noodzakelijke* veranderingen zal de ondergeteekende ten allen tijde voorstellen; maar door ontboezemingen als de boven genoemde wordt niet bewezen dat eene verandering noodzakelijk is. Daartoe wordt meer deugdelijk bewijs gevorderd.

Weet men wanneer de ondergeteekende het verwijt verdiend zou hebben?

Als hij, ofschoon een beslist tegenstander van het plan van den Minister MODDERMAN om de Rijkswerkinrichtingen het karakter eener strafgevangenis te geven en ze te Leeuwarden en te Hoorn te vestigen, dat plan toch had overgenomen *alleen* omdat dan de gestichten te Leeuwarden en te Hoorn op die wijze later het beste geheel bevolkt zouden kunnen worden. Dan zou hij — dit is duidelijk — uit zuinigheid de eischen van het nieuwe gevangenisstelsel over het hoofd hebben gezien. En toch wordt op dat gevolg in het verslag gewezen en pleit het volgens »eenige» voor het plan van den Minister MODDERMAN! Volkomen juist; maar als hierdoor bij die »eenige» de beslissing over het ka-

Leeuwarden voor Rijkswerkinrichting, »waarvoor het als gebouwd schijnt». Tot de deskundigen, die toen geraadpleegd zijn, zal ongetwijfeld de ingenieur-architect wel in de eerste plaats behoord hebben, zoodat de vraag zich als van zelf voordoet, hoe deze beide mededeelingen met elkaar te rijmen zijn.

rakter der Rijkswerkinrichtingen wordt beheerscht, dan zou de ondergeteekende het hem toegedachte verwijt van »vele» aan die »eenige» met recht kunnen endosseeren.

Verliezen zij niet te veel uit het oog dat er nooit eene goede regeling komt als men aan de vraag: »hoe zal ik het bestaande gebruiken?» niet laat voorafgaan die andere: »wat wordt gesicht?» en aan dat laatste

de beantwoording der eerste ondergeschikt maakt?

Ondergeteekende wenscht voorts in deze algemeene beschouwingen ook op te nemen de beantwoording der vraag in het nader verslag tot hem gericht »hoe het met elkaar te rijmen is, dat de Minister MODDERMAN in 1881, en de ondergeteekende in 1883 in overleg traden, beiden met deskundigen, en tóch niet tot eenzelfde besluit kwamen!»

De zaak is niet zoo ingewikkeld als ze wel schijnt.

Men wete namelijk dat de Minister MODDERMAN in 1881 geraadpleegd heeft den toenmaligen ingenieur-architect voor de gevangnissen en rechtsgebouwen (dat het aantal deskundigen grooter geweest is dan dezen éenen, is den ondergeteekende na onderzoek niet kunnen blijken), en dat de ondergeteekende, toen hij aan het Departement optrad en technische voorlichting behoefde, deze bij den jongsten onlangs benoemden ingenieur-architect heeft gezocht en gevonden, omdat de oudste titularis wegens ziekte afwezig was.

De deskundigen door zijn ambtsvoorganger en door den ondergeteekende geraadpleegd zijn derhalve niet dezelfde.

Maar wat doet het er toe? want — en hierop komt het dan toch eigenlijk neer — volkomen ongegrond is de meening dat er verschil van gevoelen tusschen die twee deskundigen zou bestaan. Beiden zijn het volkomen met elkander eens, dat het alcovegebouw te Leiden tegen een prijs van f80,000 voor 120 cellen geschikt kan worden gemaakt.

Men heeft een verschil van gevoelen verondersteld omdat men dacht dat aan de beide deskundigen dezelfde vragen zijn voorgelegd, en dat is juist het geval niet geweest.

Tot den deskundige is in 1881 de vraag gericht: »zal het gesticht te Leiden met zijn fundamenten voor een aantal cellen niet voor centrale mannengevangenis kunnen worden ingericht en hoeveel zullen die cellen kosten?» Dit is het wat de Minister MODDERMAN wenschte te weten, en hij heeft het den deskundige gevraagd.

Want, de Kamer moge twifelen, de ondergeteekende blijft verzeeken dat bij den Minister MODDERMAN werkelijk op den voorgrond heeft gestaan het denkbeeld, om door te profiteeren van de fundamenten te Leiden, het tegenwoordige tuchthuis te Leeuwarden te kunnen veranderen in eene rijkswerkinrichting, waarvoor het als gebouwd scheen. Deze laatste uitdrukking is van den Minister MODDERMAN (men zie de Memorie van Toelichting [hiervoor bl. 26]; de woorden volgen spoedig op die in 't jongste verslag aangehaald).

Zooals de oudste ingenieur-architect — de deskundige van 1881 —

den ondergeteekende dan ook verzekerde, is hem tijdens zijn overleg met den Minister MODDERMAN nooit opgedragen na te gaan op welke wijze Leeuwarden tot centrale mannengevangenis zou kunnen worden ingericht.

Het stond op den voorgrond dat Leeuwarden voor rijkswerkinrichting bij uitnemendheid geschikt was, en het denkbeeld om aldaar de centrale mannengevangenis te behouden, is toen nooit ter sprake gekomen.

Is het nu niet volkomen natuurlijk dat dit laatste dadelijk het geval werd na het optreden van den ondergeteekende, die immers Leeuwarden voor rijkswerkinrichting niet wenschte te gebruiken en dat hij tot zijn deskundige de vraag richtte: »hoe kan Leeuwarden tot centrale mannengevangenis worden ingericht, en welke kosten worden daarvoor gevorderd?»

Niet anders kon worden verwacht. En nu kan de ondergeteekende tot zijn genoegen er bijvoegen dat de omstandigheid dat de oudste ingenieur-architect toen ongesteld was, in deze van geen beteekenis is geweest, want na diens herstel heeft hij zich overtuigd dat, ware de bovenstaande vraag aan dezen gedaan, zijne beantwoording dezelfde geweest zou zijn als die welke door zijn jongeren collega werd gegeven.

Vershil van gevoelen tusschen de deskundigen bestaat dus niet, hunne eenstemmigheid laat niets te wenschen over. Zij verklaren beiden dat Leeuwarden zeer geschikt zou geweest zijn voor eene rijkswerkinrichting, zooals de Minister MODDERMAN zich die dacht; zij verklaren evenzeer beiden dat zoowel het gesticht te Leiden als dat te Leeuwarden tot bijzondere strafgevangenis voor de zwaarst gestrafte mannen kan worden ingericht.

Aan welk daarvan de voorkeur te geven, daarover zal straks worden gehandeld [zie bij art. 7].

Verslag van het tweede onderzoek der Tweede Kamer.

Uit de toelichting blijkt niet welken invloed de wijzigingen zullen hebben op de kosten van uitvoering.

Om een juist overzicht te verkrijgen van de verschillende uitgaven, die de uitvoering der wet volgens het stelsel van den Minister Du TOUR en volgens het stelsel van den Minister MODDERMAN zoude eischen, verlangde men eene duidelijke vergelijkende raming van de kosten der plannen overeenkomstig met en ter toepassing van de beide ontwerpen. Op deze wijze zal men in staat zijn, ook uit een finantieel oogpunt, de gevolgen der beide wetsontwerpen met eenige zekerheid te beoordeelen.

Eindelijk verlangde men eene opgave hoe vele bewoners de ver-

Overzicht van den lateren toestand.

Hoe zal nu later de toestand zijn geregeld als dit ontwerp wordt aangenomen zooals het nu is voorgesteld? en welke zou de toestand worden ingeval de plannen van den Minister MODDERMAN onveranderd werden gevolgd?

De beantwoording der eerste vraag ga vooraf.

Wanneer de wet, zooals ze nu is voorgesteld, geheel in uitvoering zal zijn gebracht, dan zullen er in het geheel bestaan 33 strafgevangnissen, en wel:

27 gewone, krachtens art. 6,
1ste lid, en art. 11,
en 6 bijzondere, krachtens
art. 7,

te zam. 33.

schillende gestichten kunnen bevatten en hoe groot het vermoedelijk getal zal zijn dergenen, die in elk der gestichten zullen opgenomen worden volgens dit voorstel en volgens dat van den Minister **MODDERMAN**.

De militaire strafgevangenis te Leiden zal dan voorloopig als 34ste kunnen blijven voortbestaan, in afwachting dat ook voor de militaire gevangenisstraf zal zijn voorgeschreven dat ze steeds in de cel zal moeten worden ondergaan.

Het aantal huizen van bewaring zal bedragen 30, en wel:

23 op arrond. hoofdplaatsen, krachtens art. 6, 1ste lid,
en 7 op andere plaatsen, krachtens art. 6, 2de lid,
te zamen 30.

Ongerekend het tijdperk van overgang, wanneer, zooals vroeger reeds werd opgemerkt, naar de behoefte tijdelijk het aantal kan worden vermeerderd, wenscht ondergeteekende overeenkomstig het plan van zijn voorganger alleen op de 7 plaatsen, genoemd in de Memorie van Beantwoording [hierachter bl. 48] huizen van bewaring buiten de arrondissementshoofdplaatsen te vestigen.

Over de passantenhuizen kan hier worden gezwegen; die kunnen voorloopig, als zijnde genoegzaam van geen belang, buiten beschouwing blijven. Even als zijn ambtsvoorganger wenscht ook de ondergeteekende later de mannen der practijk te raadplegen over de vraag op welke plaatsen deze gestichten moeten worden opgericht.

Zooals verder in art. 8 wordt bepaald, zullen er bestaan: 4 rijkswerkinrichtingen en 3 opvoedingsgestichten.

Laat men dus de passantenhuizen en hetgeen verder tijdelijk in gebruik wordt gehouden of genomen, buiten rekening, dan zullen er later 70 gestichten tot het beheer van het gevangeniswezen behooren en wel:

33 strafgevangnissen,
30 huizen van bewaring,
4 rijkswerkinrichtingen,
en 3 rijksoopvoedingsgestichten,
totaal 70.

En hoe zou het nu worden volgens de plannen van den Minister **MODDERMAN**?

Dit kan het best blijken uit den hierachter [op bl. 48] volgenden staat, waarin met cursieve letters zijn gedrukt de namen der plaatsen waaromtrent tusschen den tegenwoordigen en den vroegeren Minister verschil bestaat. In de laatste kolom vindt men daarin tevens bij enkele gestichten aangegeven de hoegrootheid der bevolking waarop naar de raming van den Minister **MODDERMAN**, die de ondergeteekende (Leeuwarden uitgezonderd om de hiervoren vermelde redenen) onveranderd heeft overgenomen, behoorde te worden gerekend.

	Volgens het plan van den Minister MODDERMAN.	Volgens het plan van den ondergeteekende.	Volgens Minister MODDERMAN te rekenen op eene bevolking van hoogstens	
Strafgevangnissen.	ire, Gewone,	<i>Leiden</i>	<i>Leeuwarden</i>	200 mannen.
		Gorinchem	Gorinchem	80 vrouwen.
		's-Hertogenbosch	's-Hertogenbosch	80 mannen.
		Eindhoven	Eindhoven	15 vrouwen.
		<i>Alkmaar</i>	<i>de Kruisberg</i>	100 jongens.
	Amersfoort	Amersfoort	20 meisjes.	
	Op de 28 arrond. hoofdplaatsen.			
	Goes	Goes		
	Sneek	Sneek		
	Deventer	Deventer		
	Appingedam	Appingedam		
	Op de 28 arrond. hoofdplaatsen.			
Huizen van bewaring.	Harderwijk	Harderwijk		
	Brielle	Brielle		
	Sommelsdijk	Sommelsdijk		
	Ter Neuzen	Ter Neuzen		
	Oostburg	Oostburg		
	Hoorn	Hoorn		
	Meppel	Meppel		
Rijkswerkinrichtingen.	<i>Hoorn</i>	<i>Veenhuizen II</i>	1500 mannen.	
	<i>Veere</i>	<i>Veenhuizen III</i>		
	<i>Leeuwarden</i>	<i>Hoorn</i>	800 vrouwen.	
	Veenhuizen	Veenhuizen I		
Rijksopvoedingsgestichten.	<i>de Kruisberg</i>	<i>Alkmaar</i>	400 à 500 jongens.	
		<i>Ommen</i>		
	Moutfoort	Moutfoort	100 meisjes.	

Het aantal gestichten zal dus volgens het plan van den Minister MODDERMAN 69 bedragen; volgens het plan van den ondergeteekende 70, — welk verschil door het voorstel betreffende het 2de jongensgesticht te Ommen wordt veroorzaakt.

Men heeft ook gevraagd hoeveel personen de gestichten zooals ze thans bestaan kunnen bevatten. Ondergeteekende neemt de vrijheid ter beantwoording dezer vraag te verwijzen naar de gedrukte statistiek betreffende het gevangeniswezen waarin men in tabel n°. 2 van elk gesticht kan lezen hoeveel personen het gesticht zonder opeenhooping kan bevatten.

Financiële gevolgen dezer wetsvoordracht.

Hoeveel zal het nu kosten om den toestand in het leven te roepen, in de vorige paragraaf uiteengezet?

Daarvoor moet — afgescheiden van de gestichten, waarvan de bouw

reeds thans is aangevangen — nog op meerdere plaatsen worden bijgebouwd, want het is er verre van af dat thans de \pm 70 gestichten, die later benodigd zullen zijn, allen reeds zouden bestaan.

In de eerste plaats staat vast, dat als een onvermijdelijk gevolg van het in het nieuwe strafwetboek gehuldigde en in art. 5 van het ontwerp teruggevonden beginsel, dat de gevangenisstraf en de hechtenis niet in hetzelfde gesticht mogen worden ondergaan, op 13 arrondissements-hoofdplaatsen alwaar thans nog maar één gesticht bestaat, een 2de gesticht zal moeten worden gebouwd. Deze plaatsen zijn Haarlem, Dordrecht, Zierikzee, Middelburg, Maastricht, Roermond, Tiel, Almelo, Zwolle, Assen, Winschoten, Leeuwarden en Heerenveen.

Nu behoort ongetwijfeld van de bij art. 10 vastgestelde overgangsbepaling een zeer ruim gebruik te worden gemaakt, en de bouw dier 13 gestichten over een groot aantal jaren te worden verdeeld. Ook zal zoo nauwgezet mogelijk van het bestaande gebruik worden gemaakt, en zal op menige plaats met eene betrekkelijk geringe uitgave aan de bepaling der wet kunnen worden voldaan. Maar het zou toch niet verantwoord zijn, die kosten in den loop der tijden uit de gewone posten voor het onderhoud der gevangenen (art. 42 der Staatsbegr. Hoofdst. IV) te willen bestrijden. Men weet vooruit dat die kleine post daartoe niet kan worden gebezigd, en men zal dus wel doen voor de genoemde uitgaven afzonderlijk te ramen.

Voorts zullen voor de ingebruikneming der gevangenen te 's-Bosch, Gorinchem, Amersfoort enz. nog hier en daar veranderingen van meer of minder aanbelang moeten worden aangebracht; en ook hierop zal bij eene volledige kostenraming, als de ondergeteekende bij deze wenscht te geven, moeten worden gerekend.

Voor de hiervoren bedoelde uitgaven zal zeker eene som van 6 ton niet te hoog zijn geraamd.

Bij deze som zal men voorts moeten voegen de kosten der nieuwe gevangenen te Arnhem, Breda, 's Gravenhage, Zutfen en Alkmaar, te weten:

terrein te Arnhem	p.m	f	50,000
bouw » »	»	»	520,000
» » Breda	»	»	540,000
» » 's-Gravenhage	»	»	490,000
» » Zutfen	»	»	90,000
» » Alkmaar	»	»	90,000
			f	1,780,000

Zoodat het een gevoegd bij het ander reeds een totaal bedrag van 24 ton oplevert.

Zooals de Minister MODDERMAN meermalen heeft opgemerkt, telt de bouw der gevangenis te Groningen in deze niet mede, omdat die gevangenis reeds noodig was, geheel afgescheiden van de invoering van het nieuwe Strafwetboek.

Men houde in het oog, dat de tot dusverre behandelde uitgaven gelijkelijk èn in het plan van den Minister MODDERMAN èn in dat van den ondergeteekende worden gevorderd; zoodat op het genoemd bedrag van 24 ton de voorgestelde wijzigingen niet den geringsten invloed uitoefenen.

De verschilpunten zijn echter de volgende:

Volgens het plan van den Minister MODDERMAN zou noodig zijn:

voor de verbouwing te Leiden (men heeft hierboven gezien waarom de ondergeteekende dit cijfer te laag oordeelt)	f	80,000
voor de rijkswerkinrichting te Veere	»	118,000
voor eene uitbreiding van de Kruisberg	»	100,000
Totaal	f	298,000

Daarentegen zou de ondergeteekende noodig hebben:

voor de herbouwing te Leeuwarden	f	82,000
voor het in orde brengen van Veenhuizen	»	200,000
Totaal	f	282,000

Voor de uitvoering der beide plannen worden derhalve vrij wel dezelfde uitgaven gevorderd; de wijzigingen waren dus, ook op financieel terrein, niet zóó ingrijpend, als men het wel heeft doen voorkomen.

Echter moet de ondergeteekende er nadrukkelijk de aandacht op vestigen, dat de verkoop van Ommerschans en Veenhuizen niet zal kunnen geschieden als men zich met de voorstellen, zoo als ze thans gewijzigd zijn, vereenigt. En de Minister MODDERMAN raamde de opbrengst van dien verkoop op 5 ton!

Die ontvangst derft de Staat, als de gestichten Ommerschans en Veenhuizen behouden blijven, en het valt daarom niet te loochenen, dat, als de meerdere of mindere deugdelijkheid van Regeeringsvoorstellen alleen naar de financiële zijde beoordeeld moesten worden, ongetwijfeld aan het plan van den Minister MODDERMAN de voorkeur moet worden geschonken: echter verneemt ondergeteekende met eenig recht er aan te moeten twijfelen of de opbrengst dezer gestichten voormeld aanzienlijk cijfer zal bereiken.

Ten slotte wil de ondergeteekende, ter voorkoming van alle misverstand, er de aandacht op vestigen, dat in de vorenstaande berekening niet zijn opgenomen de kosten die in de eerstvolgende tijden nog zullen worden gevorderd om bestaande gestichten te vernieuwen of er belangrijke herstellingen aan uit te voeren.

Hieraan werd ook reeds meermalen door den Minister MODDERMAN herinnerd, o. a. toen hij geld aanvroeg voor den bouw eener nieuwe gevangenis te Amsterdam. Hij wees er toen op, dat die bouw met de invoering van het nieuwe Strafwetboek in geen het minste verband staat, zoodat de kosten daarvan dan ook niet aan die invoering ten laste mogen komen.

Zoo zouden meerdere voorbeelden kunnen worden aangehaald, o. a. van enkele huizen van arrest, wier vernieuwing reeds lang gewenscht is, maar het is voldoende op die eene te hebben opmerkzaam gemaakt.

Eindverslag van de Eerste Kamer.

Bij het onderzoek van dit wetsontwerp kwamen al dadelijk de kosten, die daarvan het gevolg zullen zijn ter sprake. Men wenschte die te beperken tot de onvermijdelijke, en drong er daarom bij den Minister op

aan de te stichten gebouwen zoo eenvoudig mogelijk in te richten en vooral geene nieuwe gebouwen te ontwerpen, zoolang er nog plaats beschikbaar zal zijn in de bestaande, behoudens de toepassing van art. 19 van het nieuwe Wetboek van Strafrecht.

Beraadslagingen in de Eerste Kamer.

(28 December 1883.)

De heer DU TOUR VAN BELLINCHAVE, *Minister van Justitie*: In het Eindverslag wordt de wensch geuit, dat de kosten die dit wetsvoorstel zal na zich slepen zich zullen beperken tot het onvermijdelijke en dat de te stichten gevangenissen zoo eenvoudig mogelijk zullen worden ingericht. Ik mag daaromtrent de meest geruststellende verklaring afleggen. Aan het einde van 1884 of het begin van 1885 zullen de cellulaire gevangenissen gereed zijn, en zullen de kosten op vroegere begrootingen daarvoor gevoteerd kunnen worden afgedragen. Wij zullen dan in het bezit zijn van de groote gevangenissen te Amsterdam, Groningen, Arnhem, Utrecht, 's Gravenhage en Breda, en van twee kleinere te Zutphen en te Alkmaar; verder zullen met het oog op de gebiedende bepaling van art. 19 van het Wetboek van Strafrecht, voorschrijvende dat de gevangenisstraf en hechtenis niet in hetzelfde gesticht mogen worden ondergaan, nog op enkele plaatsen huizen van bewaring of zeer kleine celgevangenissen gesticht moeten worden, waarvan echter de kosten niet belangrijk zijn. Evenwel behoudens ééne uitzondering en geheel afgescheiden van het tijdstip van invoering van genoemd wetboek. Men zal genoodzaakt zijn te Amsterdam een huis van bewaring van grooten omvang te bouwen, waarvan de kosten wellicht f 462,000 zullen bedragen. Wanneer die bouw zal plaats hebben is nog niet te bepalen; nochtans is zoodanig gesticht noodig, daar de gemeente Amsterdam het hulphuis van arrest in eigen gebruik wenscht te nemen.

AANWIJZING VAN DE PLAATS DER GESTICHTEN BIJ DE WET OF BIJ BESLUIT.

Memorie van Toelichting.

Het eerste lid van art. 22 [van 't Wetb. van Strafr.] vordert dat de wet zal aanwijzen de *gestichten*, niet bepaaldelijk de *gemeenten* waarin de gestichten zullen gevestigd zijn. Tronwens, indien men voor *alle* gestichten *alle* gemeenten waarin zij zullen gevestigd zijn, met name in de wet wilde noemen, zou men onpraktisch handelen en het doel waarvoor men in dit opzicht wettelijke regeling vraagt (waarborg voor eene juiste verdeeling over het gansche rijk), voorbijstreven. Het is volstrekt onmogelijk *a priori* met zekerheid te voorzien of zich niet in deze of gene wellicht aanzienlijke gemeente, maar waarin geene rechtbank gevestigd is, onverwacht en zonder dat men 's wetgevers tusschenkomst kan afwachten, de behoefte zal openbaren aan een klein huis van bewaring. Voorts zou men door eene limitatieve opsomming van gemeenten de Regeering belemmeren in haar streven om van al het bestaande voor zooveel mogelijk partij te trekken, daar het toch wel onmogelijk is om van *alle* der talrijke, bestaande gestichten, ook van het kleinste, reeds nu met zekerheid te beslissen of het niet vroeger of later nog voor eenig in dit ontwerp behandeld doeleinde dienen kan.

Dit neemt intusschen niet weg dat aanwijzing der *gemeenten* (zij 't dan ook direct door verwijzing naar de rechterlijke indeeling) in deze wet wenschelijk is, voor zoover dat noodig is als waarborg voor »eene juiste verdeeling der gestichten over het gansche rijk». In art. 6 is dit dan ook geschied. Is echter deze algemeene aanwijzing (art. 6, 1ste lid) en hare noodzakelijke aanvulling (art. 6, 2de lid) eenmaal gegeven, dan kan aan het uitvoerend gezag worden overgelaten te bepalen waar de gestichten zullen gevestigd zijn die, als centrale gestichten, voor een bijzonder doel en voor het geheele land zullen dienst doen (art. 7) en naar welke regelen de personen die niet in een centraal gesticht te huis behooren, over de verschillende krachtens deze wet gevestigde gestichten worden verdeeld (art. 8 [van het 1^e Ontwerp, later vervallen]).

Overigens spreekt het van zelf dat, voor zoover de wet zelve geene aanwijzing eener gemeente bevat, daaromtrent toch in deze toelichting alle mogelijke mededeelingen zullen gevonden worden. Ook om de financiële beteekenis [hiervoor bl. 25] dezer wetsvoordracht in het licht te stellen.

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Memorie van Beantwoording.

Vele leden zagen niet in, dat het Wetboek van Strafrecht eischt *afzonderlijke gebouwen*, waar de verschillende vrijheidsstraffen ondergaan worden. Zij waren van oordeel, dat het voldoende zoude zijn, wanneer er behoorlijke scheiding ware tusschen de gedeelten, waar die verschillende straffen ondergaan worden. Ook op die wijze zou aan de bedoeling van den wetgever voldaan worden en zeer zeker eene aanmerkelijke besparing van kosten kunnen worden verkregen.

De meerderheid kon zich echter met die meening niet vereenigen en achtte het met de Regering wenschelijk, dat scheiding worde gemaakt tusschen de gebouwen, waar gevangenisstraf en die, waar hechtenis moet worden ondergaan. Eerst daardoor zou het mogelijk zijn, dat ook in de oogen van het publiek het principieel onderscheid bleef bestaan, dat de wetgever tusschen gevangenisstraf en hechtenis heeft willen in het leven roepen.

Er werd voorts bezwaar gemaakt tegen de bij dit wetsontwerp voorgestelde delegatie van de wetgevende magt op het uitvoerend gezag, die men in strijd achtte met de artt. 22 en 32 van het Wetboek van Strafrecht, op welk bezwaar later bij de behandeling van de artikelen werd teruggekomen [zie bij art. 6].

Nota van mr. OLDENHUIS GRATAMA, bij het Voorl. Versl. genoegd.

Aanwijzing van gestichten — delegatie van wetgevende magt.

Het formele regt van den Staat om den burger in eene gevangenis of in eene werkinrigting te kunnen plaatsen, hangt er van af of wordt eerst volkomen door aanwijzing door de wetgevende magt *zelve* van ge-

b. *Delegatie van de wetgevende macht op het uitvoerend gezag.*

Meent ondergeteekende de ongegrondheid van het *eerste* bezwaar te hebben aangetoond [zie hiervoor bl. 27 en volg.], het *tweede* bezwaar wil hij wegnemen door thans in de wet ook de namen der *gemeenten* te vermelden. Wel is waar neemt hij niets terug van zijne bewering dat die vermelding door art. 22 van het strafwetboek niet *gevorderd* wordt, maar daar zij aan den anderen kant door dat artikel evenmin wordt verboden, meent hij aan het verlangen der Kamer te kunnen voldoen.

Slechts één kleine uitzondering meent hij te moeten maken, ter voorkoming van de practische bezwaren waarop in de Memorie van Toelichting gewezen werd en die blijkens het Voorloopig Verslag (zie bij art. 6) ook in de Kamer erkenning vonden. In het 2de lid van art. 6 blijft aan de Regeering de bevoegdheid voorbehouden om buiten de arrondissemente-hoofdplaatsen enkele *huizen van bewaring* aan te wijzen. Ten aanzien van de practische noodzakelijkheid dezer uitzondering kan naar de beide zoo even aangehaalde stukken ter aangehaalde plaatse verwezen worden. Ten einde alle onzekerheid weg te nemen omtrent het gebruik dat de Regeering zich voorstelt van die bevoegdheid te maken, wordt medegedeeld dat dergelijke huizen van bewaring voor'shands slechts zullen worden gevestigd te Harderwijk, Brielle, Sommersdijk, Terneuzen, Oostburg, Hoorn en Meppel, terwijl men de ervaring wenscht uitspraak te laten doen over de vraag of ook niet in eenig ander arrondissement een tweede huis van bewaring zal noodig zijn. Eindelijk is, opdat de uitzondering tot de

stichten met namen en gemeenten of althans zoo ondubbelzinnig dat nimmer twijfel bij de regterlijke magt kan rijzen welk gesticht bedoeld is.

Anders ontbreekt er iets in den schakel der *wettelijke* maatregelen daartoe noodig.

Ik herinner hier aan de groote verscheidenheid van uitspraken door

de regtbanken en hoven over het punt of de bedelaarsgestichten te Ommereschans en Veenhuizen »inrigtingen zijn ter voorkoming van de bedelarij», bedoeld bij art. 274 Code Pénal en bij art. 19 der wet van 19 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 102), in voege verklaard bij *Koninklijk* besluit van 19 Augustus 1859 (*Staatsblad* n°. 182), waaraan een einde werd gemaakt door eene meer conciliërende dan juiste jurisprudentie van den Hoogen Raad, ook vermeld in het verslag Wetboek van Strafrecht [zie deel III bl. 209], waarvan men toen zeide »dat de Hooge Raad de klove wel kon dempen, maar den Koning geen recht geven dat bij de wetgevende magt berust»¹.

De aanwijzing is dus geene regeling van uitvoering, maar is de *zaak zelf*.

Het ontwerp wijst aan (art. 6, 1ste lid) wat van zelve spreekt hoezeer niet duidelijk (*onmiddellijk aangrenzende*, welke?), maar niet datgene waarover verschil van gevoelen kan zijn; het heeft eenige strekking (zie 2de lid) om die aanwijzing gedeeltelijk aan de wetgevende magt te onttrekken en bij de uitvoerende magt over te brengen, 't geen zou zijn in strijd met de artt. 22 en 32 van het Wetboek van Strafrecht.

Er wordt eene delegatie van wetgevende bevoegdheid zoowel bedoeld als voorgesteld; of wel: hier is geene uitvoering of uitwerking van het Strafwetboek maar daadwerkelijk nu reeds eene *wijziging* van dat Wetboek, een *terugkomen* op de bepaling door den tegenwoordigen Minister weder in het Wetboek gebracht (zie ook art. 7 en art. 10 [8] 2de lid).

De Minister geeft voor de wenschelijkheid dier overdracht aan de uitvoerende magt deze redenen: meer spoed, meer stabiliteit en »om niet van eene wisselende meerderheid afhankelijk te zijn — zooals de Staatscommissie zeide»: wat den spoed betreft, de Kamer werkt spoedig in spoedeisende zaken; wat de stabiliteit en de wisselende meerderheid aangaat is het zeer opmerkelijk, dat men juist, om stabiliteit te

¹ Bij de beraadslagingen op 28 Mei 1881 over art. 22 der wet op den sterken drank enz. (*Handelingen*, blad. 1619) heeft de Minister op eene vraag van den heer van de Werk gezegd, dat bij *wet*, welligt vóór 1 November 1881, zonden worden aangewezen de gestichten, waar hechtenis, gevangenisstraf of opsluiting in eene werkinrigting, bij 't Strafwetboek bedoeld, zonden worden ondergaan. »Men heeft zich *bevoegd geacht*,» aldus ongeveer zeide de Minister verder, »bij *Koninklijk* besluit naar het C. P. de bedelaarsgestichten aan te wijzen, maar nu éénmaal in het Strafwetboek het beginsel is gesteld, dat de *wetgever zelf* die inrigtingen moet aanwijzen, geef ik er de voorkeur aan de Kamer in de gelegenheid te stellen, nog vóór deze wet in werking zal zijn, de vraag van den heer van de Werk door de *wet* te doen beantwoorden.»

hebben, in alle takken van bestuur regeling wenscht door de wetgevende magt: zoo met legerorganisatie, enz.; en er zijn hier voorteekenen, die er welligt op zouden kunnen wijzen dat het ook in dit onderwerp nuttig of noodig kon worden, want in het verslag van 16 Julij 1880 over het Wetboek van Strafrecht bij een antwoord op eene vraag om opgave van de kosten van het nieuwe gevangeniswezen [zie deel I bl. 199], zegt de Minister dat de gevangenis te Hoorn tot cellulaire gevangenis en die te Leeuwarden voor de personen bedoeld in art. 12 nos. 2 en 3 en de gemeenschappelijke zal worden ingerigt, terwijl ze . . . nu reeds door den Minister voor Rijkswerkinrigtingen worden bestemd!

Het komt mij voor dat het gemakkelijker en goedkooper is gemeenschappelijke gevangenissen voor cellulair en 's Rijks bedelaarsgestichten voor Rijkswerkinrigtingen in te rigten, dan gevangenissen tot werkinrigtingen te maken.

Waarlijk, 's lands belang eischt spaarzaamheid!

De uitvoering dezer wet zal reeds kostbaar genoeg worden!

RIJKSWERKINRICHTINGEN.

Memorie van Toelichting.

Breekt het tijdstip aan waarop eene bijzondere, gemeenschappelijke, militaire gevangenis kan worden gemist, dan zal het gesticht te Hoorn, naast die te Veere en te Leeuwarden, plaats nemen onder de Rijkswerkinrichtingen, terwijl het achtereenvolgens in gebruik stellen der gestichten te Veere, Leeuwarden en Hoorn als Rijkswerkinrichting eene geleidelijke ontruiming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen verzekert [zie ook hiervoor blz. 27].

Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Volgens het medegedeelde in de Memorie van Toelichting zouden de Rijkswerkinrichtingen gevestigd worden te Veere, Leeuwarden en Hoorn. Zulks was geheel in strijd met hetgeen bij de vaststelling van het Wetboek van Strafrecht ten voordeele van het behoud der Rijkswerkinrichtingen was aangevoerd. Toen toch had het denkbeeld voorgezeten, dat die inrichtingen zouden gevestigd zijn op plaatsen, waar »het werk in de open lucht» een heilzamen invloed zou kunnen uitoefenen op de personen in die inrichtingen opgenomen [Deel I, blz. 356]. Dat doel zou geheel gemist worden, indien het plan van den Minister werd gevolgd. Noch te Veere, noch te Leeuwarden, noch te Hoorn zou arbeid in de open lucht op eenigzins ruime schaal kunnen plaats hebben, en de vraag was zelfs gewettigd, of niet gezondheidsredenen de voorgenoemen plaatsing van de Rijkswerkinrichting *uitluitend* in die drie gemeenten moesten verbieden.

Zonder in herhaling te willen treden over hetgeen reeds meermalen zoowel ten voor- als ten nadeele van de bestaande inrichtingen Ommerschans en Veenhuizen was aangevoerd, meende men toch er op te moeten wijzen, dat in den laatsten tijd reeds veel tot verbetering dier inrichtingen was tot stand gebracht, en waren de meeste leden van oordeel, dat door eene verplaatsing daarvan van het platte land naar de steden de bezwaren tegen de bestaande inrichtingen aangevoerd niet zouden worden uit den weg geruimd maar veeleer vermeerderd.

Nota van mr. OLDENHUIS GRATAMA, gevoegd bij het Voorloopig Verslag.

Vestiging van 's Rijks werkinrigtingen.

Dat de Rijks-bedelaarsgestichten worden opgeheven, dat daarvoor in de plaats worden gesteld Rijks-werkinrigtingen, daartegen kan geen bezwaar bestaan.

Dat men het verblijf in die werkinrigtingen niet begeerlijker make dan dat in de gewone maatschappij, dat men alle maatregelen neme om orde en tucht te verscherpen en de opname en het verblijf meer bezwarend te maken, is dringend noodig.

Maar dat alles verhindert niet 's Rijks werkinrigtingen te blijven vestigen te Ommerschans of te Veenhuizen, of op beide plaatsen.

Ik reken dit en in 't belang van *de zaak zelve* en van 's *Rijks financiën* en geef daarvoor navolgende gronden:

I. Men verandert den toestand het minst, 't geen altijd de gemakkelijkste en minkostbaarste overgangen geeft.

II. In Ommerschans en Veenhuizen is er alles voor ingerigt, millioenen zijn daar besteed in en op den grond.

Buiten de eigenlijke gestichten zijn daar aanwezig kerken en pastoriën voor Protestanten, Katholieken en Israëlieten, directeurswoning, scholen, molen, graanpakhuis, woningen van ambtenaren, wijkmeesters, veenbaas, landbouwdirecteurs, verblijven voor oogzieken, voor militairen, voor lepralijders, huizen van disciplineaire tucht, keukens, bakkerijen, timmer-, smids-, wagenmakers-, kuipers-, blikslagers- en klompenmakerswerkplaatsen met woningen, magazijnen, directiegebouwen tot logies voor de directie uit den Haag, vele veldwachterswoningen, kerkhoven en lijkhuizen en meer.

Alle deze gebouwen moeten er zijn en kunnen blijven al wil men de eigenlijke gestichten geheel of gedeeltelijk vernieuwen.

III. Nog voor weinige jaren werd langs en door 's Rijks bezittingen te Veenhuizen door het Rijk een kanaal gegraven tot verbinding van Friesland en Drenthe, maar tevens om aan- en toevoer naar en vervoer van 's Rijks gestichten in alle rigtingen mogelijk te maken (anders had men de voor het algemeen betere en veel goedkooper rigting over de Smilde genomen).

Deze kanaalwerken zijn nog niet gereed en zullen dan wel een millioen of meer kosten.

Daardoor is van de gestichten te Veenhuizen scheepvaartverbinding met Assen, Groningen, Meppel, Heerenveen en Leeuwarden verzekerd.

Ommerschans ligt 10 minuten van de Dedemsvaart en is daarmede in scheepvaartverbinding.

IV. Bij verkoop zullen die gestichten, gebouwen en gronden betrekkelijk *zeer weinig* opbrengen.

Wat koopwaarde hebben ze?

Wat koopwaarde hebben de kostbare gebouwen en woningen als de inrigting zelve, waarop ze passen, wordt opgeheven?

Voorzeker niets dan afbraakwaarde, verminderd met de kosten van transport naar de gemeente des koopers.

Die gebouwen en al die woningen en inrigtingen schikken niemand.

Wat koopwaarde hebben thans (buiten de bouwhoeven) die heidevelden, die bouwlanden en de nieuw aangelegde bosschen, zonder liefhebbers die er wonen willen?

In allen gevalle moet men er 25 à 30 jaar, welligt langer, over verkoopen of men ondervindt wat onder het Fransche bestuur NAPOLEON I ondervond, die de overgeblevene landschaps- of dominiale veenen te Smilde, waarover het voorzigtige Drentsche landschapsbestuur 80 jaar en langer zou verkocht hebben, in een morgen onder den hamer bragt, maar ook . . . bijna niets kreeg.

Als men nu alles aan den koop brengt, krijgt men niet alleen geen 5 ton, maar misschien wel de helft niet.

De Staat moet in allen gevalle de boschgronden nog een tijd lang en de opgaande bosschen nog wel 40 à 50 jaar houden om er *eenige* waarde in te brengen.

De Minister maakt zich dus m. i. in de Memorie van Toelichting [zie hiervoor bl. 26] van de opbrengst van Ommerschans en Veenhuizen als eenigszins in compensatie komende van de kosten van gevangenisbouw eene illusie.

V. Alléén om den overgang geregeld en gemakkelijk te doen plaats hebben is het niet noodig Ommerschans en Veenhuizen geheel te verlaten.

Men ontruime Ommerschans langzamerhand geheel door overbrenging der bevolking naar Veenhuizen en neme die daar op, zij het ook op zolders of magazijnen tijdelijk daarvoor ingerigt, en bestemme Ommerschans, 14 uren gaans van Veenhuizen verwijderd, voor de nieuwe inrigting tot dat de oude bevolking, die dan gaandeweg vermindert, ook van Veenhuizen geheel verdwenen is.

Het schijnt ligtvaardig — om dit woord te gebruiken — wat de kosten betreft, om 3 *nieuwe* inrigtingen te maken alléén om dat ééne overgangstijdperk te ontkomen.

VI. De menschelijke ellende is ook beter op het land en op de heide dan in steden.

Op het land is het beter mogelijk kalmte en bedaardheid te brengen en te houden onder de menschen in 's Rijks werkinrigting dan in bevolkte steden, waar de mindere bevolking met de tot werk verplichten gemeene zaak kan maken en waar omstandigheden uit de gewone maatschappij dikwijls aanleiding en gemakkelijke aanleiding kunnen geven om de zoo noodige kalmte onder de tot werk verplichten te verstoren.

In andere landen worden ook de werkinrigtingen en zelfs de gevangenen op het land gebracht.

De beslissing van de Tweede Kamer van 22 November 1871 (*Handel.* bladz. 309—325) op voorstel van Minister JOLLES om bij Zwolle een stuk land voor gevangenis aan te koopen, was ook zeker gedeeltelijk op dat denkbeeld gegrond.

Zal men te Veere, te Leeuwarden en Hoorn binnenpleinen krijgen om een zoo groot getal tot werk verplichten op Zon- en feestdagen en

in de vrije uren de vrije lucht te doen genieten, dubbel noodig bij toepassing alléén van fabriekarbeid?

VII. Men wil alléén fabriekmatigen of dergelijken arbeid.

Maar bedenkt men wel dat het bijna niet mogelijk zoo niet ondoenlijk is om zoo vele menschen met fabriekarbeid bezig te houden en, zoo al, om de voortbrengselen van dien arbeid kwijt te worden? en dan nog zonder schadelijke concurrentie met de bijzondere nijverheid?

In Ommerschans en Veenhuizen is eene mattenmakerij en meer zulke kleine fabriekmatige werkzaamheden, maar voornamelijk worden er gemaakt koffiezakken voor de Nederlandsche Handelmaatschappij en sokken voor de militairen.

Maar zullen de leverancien aan de Nederlandsche Handelmaatschappij duurzaam zijn?

En bedenkt men wel dat de nijverheid in ons vaderland zich meer en meer luide doet hooren tegen fabriekmatigen arbeid in zulke gestichten?

De Eerste Kamer zeide op 21 Januari 1882: »Werkinrigtingen als deze zijn bovendien nadeelig voor de vrije nijverheid, daar zij tot elken prijs verkoopen; aan landbouwarbeid in de gestichten gaf men de voorkeur boven fabriekarbeid.»¹

Voor gevangenis en het moeilijk anders, hoezeer in Zwitserland in sommige kantons en ook in België de gevangenen onder militair toezigt op het land werken.

Het vraagstuk van werk te verschaffen is niet zoo gemakkelijk op te lossen.

Bedenk het moeilijke van den toestand als men volle zalen heeft van tot werk verplichten en geen werk.

De stichter van de Maatschappij van Weldadigheid, generaal VAN DEN BOSCH, had daarom én fabriek- en landarbeid.

ТЮРОВЕКЕ is begonnen in Ommerschans en Veenhuizen met boschbouw op groote schaal, om in den winter en in het voorjaar eene nieuwe bron van werk te hebben, welke boschbouw nu eerst eenigzins aan het doel begint te beantwoorden en nog wordt voortgezet.

Ook zijn niet allen óf naar lichaam óf naar geest geschikt voor huis- en fabriekarbeid.

Daarom moet er velerlei soort van werk zijn.

Is men verzekerd in Veere, Leeuwarden en Hoorn altijd werk onder dak te hebben voor gemiddeld 2500 man?

En zoo men later bevond dat dit niet aanwezig is, hoe zou men te moede zijn eene zoo geschikte ook in den vreemde zoo gunstig bekende gelegenheid te hebben gedaan van de hand?

Maar ook — en dit schijnt niet genoeg bedacht te worden — is reeds een groot gedeelte fabriekmatige arbeid of dergelijke.

Volgens de Memorie van Beantwoording op de begrooting voor Ommerschans en Veenhuizen voor 1882, van 24 November 1881² zijn er slechts 950 verpleegden bij landbouw en houtcultuur ingedeeld, 't geen, de bevolking gemiddeld op 2500 stellende (thans is ze meer), zoo wat $\frac{1}{3}$ zou zijn, terwijl $\frac{2}{3}$ met fabriekmatigen arbeid bezig is.

¹ Eindverslag over de begrooting voor Ommerschans en Veenhuizen voor 1882, n°. 1.

² Bladz. 2.

Uit het voor eenige dagen aan ons rondgedeeld verslag over de ver-
richtingen van het arbestuur over 1879 laat ik hier volgen de navol-
gende opgaaft van dien fabriekmatigen arbeid over 1879.¹

Te Veenhuizen werden door de verpleegden de volgende stoffen gegeven :

» voerlaken.....	8,921	meter,
» grijs linnen.....	2,899	»
» hangmatlinnen.....	315	»
» paklinnen.....	260	»
» vaatdoeklinnen.....	947	»
» dwijlgoed.....	2,163	»
» rakkenzeel.....	120	»
» halsbogenzeel.....	198	»
» koffijzakdoek.....	392,763	»
» tarentijn.....	6,757	
» rood baai.....	87	»
» wollen dekens.....	147	»
» blaauwe doeken.....	1,427	»
» katoenen dekens.....	902	»
» Verder werden vervaardigd :		
» kousen.....	2,112	stuks,
» petten.....	1,231	»
» schoenen, laarzen, pantoffels....	169	paar,
» klompen.....	7,940	»
» handschoenen.....	2,110	»
» sokken.....	13,852	»
» matten.....	347,226	meter,
	en	8,566 stuks,
» breenwwerk.....	3,470	K.G.,
» koffijzakken.....	296,924	stuks,
» borstelwerk.....	1,241	»
» lampenwisschers.....	25	»
» bezems en boenders.....	16,670	»
» pluksel.....	6,153	K.G.

» In 1879 werd voor het eerst tarentijn geweven en pluksel gemaakt.

» Overigens werden de werkzaamheden geregeld door de werkkrachten der bevolking en naar de ontvangen bestellingen.

» De koffijzakken werden afgeleverd aan de Nederlandsche Handelmaatschappij; de sokken en handschoenen werden vervaardigd voor het leger.

» Het borstelwerk werd uitsluitend te Ommerschans gemaakt. In dit gesticht zijn deurmatjes van afval van jutegaren gevlochten.

» De verpleegden, die een handwerk verstonden, dat in de gestichten werd uitgeoefend, werden daarmede zooveel mogelijk bezig gehouden" enz.

Het is ook daarom van belang de Rijkswerkinrichtingen te Ommerschans en Veenhuizen te vestigen, omdat men in beide gevallen 's lands belang behartigt. Blijkt het dat men veldarbeid niet missen kan, men kan ze geven; kan men ze missen, men heeft gelegenheid alles wat

¹ Zie blad. 31 kolom 1 en 2.

daartoe betrekking heeft, landen, gebouwen, bosschen, enz. langzamerhand te verkoopen zonder die groote schade te lijden.

Men kan des noods zelfs bepalen dat fabriekarbeid regel en veldarbeid uitzondering is, of ook één gesticht voor veldarbeiders houden.¹

VIII. Vóór de oprigting der Maatschappij van Weldadigheid hadden de ingezetenen, vooral zij die woonden op afgelegene plaatsen en hoeven, grooten last van bedelaars en zwervende landloopers. Men gaf aalmoezen niet uit liefde, maar uit vrees voor diefstal, verwonding, brandstichting en erger.

Dankbaar begroette het toen levend geslacht de oprigting der bedelaarsgestichten, die groote veiligheid en groote verlichting gaven doordien men minder last had van bedelaars, die volgens het besluit van Augustus 1827 te Ommerschans en te Veenhuizen »zouden worden bewaard en zooveel mogelijk bezig gehouden”.

Sommigen meenen dat de tijd dat men last heeft van bedelaars voorbij is en dat in dit opzigt Ommerschans en Veenhuizen hebben uitgediend.

Dit is ongegrond:

Bedelaars waren er altijd en zullen er zijn in alle eeuwen.

Zij zullen er altijd blijven, als een gevolg hetzij van beperkt verstand, hetzij van gebrekkige opvoeding, hetzij van ongelukken, hetzij van werkgebrek, hetzij van ziekten of waardoor ook.

Een groot getal bedelaars is in den laatsten tijd daardoor gekomen, dat jonge menschen niets leeren en bij den militairen stand gaan en dan, om welke reden ook, ontslag krijgen en in de Maatschappij teruggekeerd niets kunnen aanvatten omdat zij niets kennen.

Ook het onderscheid tusschen werkkrachtige en niet werkkrachtige bedelaars is onzeker en was ook in vorige eeuwen onzeker en zal dit wel blijven (*mendicantes validi et invalidi*).

Wat is werk?

Is erwten lezen, boonen doppen, netten breiden en fabriekmatige arbeid *wel*, maar veldarbeid *geen* werk?

Toch zeker niet?

¹ Uit dat zelfde verslag en wel uit de bijlage tabel 27, n°. 38, laat ik hier volgen een overzicht van de bevolking der gestichten over de laatste jaren vóór 1880, 't geen eenig overzicht over de zaak geeft:

	op 1 Jan.
Totaal van 1879.....	2445
” ” 1878.....	2509
” ” 1877.....	2526
” ” 1876.....	2710
” ” 1875.....	3091
” ” 1874.....	2966
” ” 1873.....	2856
” ” 1872.....	3085
” ” 1871.....	2886
” ” 1870.....	4700
” ” 1869.....	5485

Volgens de Memorie van Toelichting tot begrooting 1880, blz. 2 was de bevolking op 1 Julij 1879 2066; volgens de Memorie van Toelichting begrooting 1881, blz. 1, op 1 Julij 1880 2189, en volgens de Memorie van Toelichting begrooting 1882, blz. 2. op 1 Julij 1881 2428.

En ook dit komt te pas bij de vraag die ons thans bezig houdt.

Hoe toch legt gij uit art. 434 van het nieuwe Wetboek van Strafrecht?

Een bedelaar staat te regt; het blijkt op de zitting dat hij zijn gansche leven veldarbeid heeft gedaan en »tot werken in staat is».

Hij wordt bij vonnis geplaatst voor 3 jaar in eene Rijkswerkinrigting.

Te Veere, te Leeuwarden of te Hoorn aangekomen blijkt dat hij wegens ruwheid der handen, wegens onhandigheid, wegens botheid of welke reden dan ook voor *elken* fabriekmatigen of daarmede gelijk staanden arbeid geheel ongeschikt is, en zoo zullen er *velen*, *zeer velen* zijn.

De Staat is niettemin verplicht werk te geven.

Zult gij dan weer land gaan koopen te Veere, te Leeuwarden of te Hoorn?

IX. Men wil Rijkswerkinrigtingen maken te Veere, te Leeuwarden en te Hoorn.

Dat geeft drie administratien.

Dus driemaal kosten, dus drie verschillende wijzen van handelen of weder centrale ambtenaren.

In alle die plaatsen moet men inrigtingen maken, die thans met veel kosten in Ommerschans en Veenhuizen zijn gemaakt, die later verbeterd, tot het gebruik geijkt en verder voor het nieuwe doel gemakkelijk te verbeteren en aan te vullen zijn.

In Veere, Leeuwarden en Hoorn is op dit punt aan alles, althans aan veel gebrek en zullen schatten noodig zijn om zoo ver te komen als men nu in Ommerschans en Veenhuizen is.

Wil men werkinrigtingen dan is het — anders als bij cellulaire gevangenissen — beter eene groote dan 3 kleinen te hebben.

X. Na de wet van 28 Junij 1881 hebben de Rijkswerkinrigtingen een nieuw gewigt gekregen en ontstaat er een nieuw argument om verschillend werk te hebben.

Ten slotte een paar algemeene aanmerkingen over armoede en bedelarij.

De bevolking gewoonlijk in Ommerschans en Veenhuizen aanwezig is niet slecht genoeg voor de gevangenis, maar te slecht voor de maatschappij.

In het antwoord der Regering op het verslag begrooting Ommerschans en Veenhuizen voor 1882, zegt de Regering te regt:

Gebrek aan werk en duurte van levensmiddelen zullen zeker het hunne bijdragen ter bevolking der gestichten; de aanwezigheid van vele ouden en invaliden vindt zeker ook deels zijn grond in onwil van armbesturen om voldoende onderstand te verleenen; voorts bevinden er zich personen, die, ontmoedigd door te vergeefs aangewende pogingen om werk te bekomen, na ontslag uit de gestichten, op nieuw de hand uitsteken tot het ontvangen van een aalmoes enz."¹

Welnu, deze bevolking, menschen van dit kaliber, staan op het punt om in de gevangenis te komen.

Deze menschen steken hunne handen uit òf tot bedelen òf tot misdaad.

¹ Bls. 3.

Zij staan op den drempel der gevangenis en landen nog aan in de gestichten of werkinrigting.

Dubbel voordeel:

1°. hunne zedelijkheid is meer behouden, terugkeer in de maatschappij blijft meer mogelijk, zooals er velen in de maatschappij terugkeeren.

2°. de strafgevangenis blijft in hare afschrikkende waarde, want *ongelukkig* is het land, welks straffenrigtingen als toevlugtsoord begeerlijk worden.

Het is als het ware een overgang tot zedelijk herstel of een middel om uit de gevangenis te blijven.

In beide gevallen doet het goed.

De Staat onderhoudt wel beiden, maar heeft toch meer belang dat ze in het voorportaal blijven en niet in de gevangenis.

In dit opzigt hebben de gestichten in de verloopene 60 jaar groot voordeel gedaan ¹.

Voor hen die den vroegeren toestand noch bij ondervinding noch bij mededeeling kennen, is het begrip van het voorbeeld meer negatief.

Men kan met de armoede — zoo als het spreekwoord zegt — niet zoo als men wil, maar zooals men moet.

Men moet in de maatschappij met de armoede en de bedelaars rekening houden.

Men kan die kwaal der menschheid niet bezweren noch door draconische noch door idealistische wetten.

De menschelijke natuur verloochent zich nooit.

Het stuit wel tegen de borst als men ziet dat de armoede zoo weinig zedelijk, zoo weinig overlegend, zoo wispelturig, nooit dankbaar, integendeel bedriegzuchtig is.

Aan de armoede zal men zich steeds ergeren.

Het is begrijpelijk dat de ambtenaren zich zeer ergeren.

Maar men zie op de maatschappij zelve.

Als die bevolking over de maatschappij is losgelaten (en deze quaestie kunnen wij even goed beoordeelen en welligt meer onbevooroordeeld dan de ambtenaren, daar wij die ergernis niet hebben) welke onrust, welke plagerijen, welke gevaren komen of kunnen daarvan komen?

Is dit die ergernis, is dat het geld niet waard, dat zoo doende aan de gevangnissen en aan politiematregelen in de groote steden en in afgelegen dorpen wordt bespaard?

De tegenstanders maken zich in hunne goede bedoelingen illusien.

Zoo zeide de heer VAN KONIJNENBURG in eene beraadslaging op het 24ste Nijverheids-congres te Haarlem, 12 en 14 Julij 1881 ², als peroratie van zijne rede: »zonder de gestichten geene bedelaars meer!»

Waarlijk eene blijde boodschap voor alle beschaafde Staten, die bedelaarsgestichten hebben en die onmagtig zijn de verkeerde toestanden daarvan onafscheidelijk op eens op te heffen.

¹ Men zie over de werking der gestichten een artikel van pastoor BRENNINKMEIJER, geestelijke bij de gevangenis te Assen, in *de Tijd* van 31 October 1881, 2de stuk; daarin komen voor stellingen als deze: de gestichten weren de bedelarij niet geheel, evenmin als de gevangnissen alle misdaden; Nederland moet zijne aschbelt hebben; is de bedelende comedie nog niet beter dan de misdadige? en dergelijke.

² Zie tijdschrift der Maatschappij van Nijverheid, Sept. 1881, blz. 95.

De argumenten om 's Rijks werkinrichtingen van Ommerschans en Veenhuizen weg te nemen, komen mij onafdoende en *zeer* zwak voor.

Laat ons onze bedelaarsgestichten in flinke werkinrichtingen veranderen, en, zonder te zweepen met eene onbereikbare volmaaktheid, ze gaandeweg verbeteren!

Mijne conclusie is:

- 1°. de bedelaarsgestichten op te heffen; en
- 2°. de Rijkswerkinrichtingen te vestigen te Ommerschans en Veenhuizen.

's Gravenhage, 27 Februarij 1882.

OLDENHUIS GRATAMA.

NASCHRIFT.

Tot regt verstand van de bepalingen in het Wetboek van Strafrecht omtrent 's Rijks werkinrichtingen mogen nog dienen de navolgende aanhalingen uit de Memorie van Toelichting en uit het Verslag.

Memorie van Toelichting, [zie deel I bl. 355]:

»In de tegenwoordige wetgeving [*tot en met*] zuivere strafkolonien zijn.

»Is armverzorging alzoo [*tot en met*] opgeleid worden.»

Verslag [zie deel I bl. 356 en 357]:

»De bedelaarsgestichten zijn, het is genoeg bekend [*tot en met*] de exceptioneele straf in het aangenomen strafstelsel geenszins misplaatst.»

Aan de opmerkingen is door den Minister gevolg gegeven.

Bij de openbare beradslaging is er niet over gesproken.

Memorie van Beantwoording.

- c. *De toekomstige opheffing der gestichten Ommerschans en Veenhuizen en de vestiging der Rijkswerkinrichtingen voor mannen te Veere, Hoorn en Leeuwarden.*

Dit zoog hoogst belangrijke punt eischt uitvoerige behandeling.

Voldoende aan het verlangen der Tweede Kamer, waarvan was gebleken uit het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs omtrent het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven voor de Rijksgestichten Ommerschans en Veenhuizen, dienst 1882, heeft de ondergeteekende bij de beantwoording van dat Verslag zijne meening doen kennen aangaande de werking dier inrichtingen en de mogelijkheid om ze binnen korteren of langeren tijd traspogwijze op te heffen.

Zoo als uit die Memorie van Beantwoording, waarheen de ondergeteekende korthalve de vrijheid neemt te verwijzen, kan blijken, was die meening niet ten voordeele der gestichten. De slotsom der beschouwingen was toch:

1°. dat die inrichtingen zijn gebleken ook als Rijksgestichten niet het meest geschikte middel aan te bieden tot het krachtig te keer gaan van de bedelarij en dat de verwachtingen dienaangaande in 1859 gekoesterd, niet zijn vervuld;

2°. dat dit ongunstig resultaat voornamelijk moet worden toegeschreven, deels aan den veldarbeid, waarmede veel verpleegden bij de tegen-

woordige regeling behooren te worden bezig gehouden, doch welke arbeid voor de meesten een te aangenaam karakter draagt, deels aan de geheele inrichting der gebouwen, door welk een en ander tevens de mogelijkheid van behoorlijk strenge tucht wordt uitgesloten;

3°. dat *afdoende* hervorming van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen, op zoodanige wijze dat zij als Rijkswerkinrichtingen, — dat wil zeggen als *strafgestichten*, waarin naar de bepalingen van het nieuwe strafwetboek slechts *die* bedelaars die tot werken in staat zijn, zullen worden opgenomen — zouden kunnen blijven bestaan, niet mogelijk is wanneer men den veldarbeid behoudt.

Op grond van dit een en ander achtte dan ook de ondergeteekende het raadzaam, de localiteit, verpleging en arbeid in de gestichten voor het tegenwoordige onveranderd te laten en bepaaldelijk voor de in het vervolg door den rechter voor de eerste maal tot opzending naar een bedelaarsgesticht of Rijkswerkinrichting valide veroordeelden *reeds nu* een ander gebouw of gesticht te bestemmen, waar, van den beginne af, een betere geest en strengere tucht zou kunnen heerschen.

Dit zou de eerste stap zijn, welke later gevolgd zou worden door in gebruikstelling, als Rijkswerkinrichtingen, van de thans nog als strafgevangenen dienstdoende gebouwen te Leenwarden en Hoorn, welke gestichten op den duur voor geen ander doel worden gevorderd.

Tegen dit voornemen zijn, blijkens het Voorloopig Verslag over het tegenwoordig wetsontwerp en de daarbij gevoegde Nota van het lid der Kamer Mr. GRATAMA, talrijke bezwaren gerezen.

Men wenscht, behoudens enkele veranderingen, de bestaande bedelaarsgestichten ook als Rijkswerkinrichtingen te behouden:

1°. omdat men juist den veldarbeid op zich zelven zoo voortreffelijk acht en dezen althans niet zou willen missen;

2°. omdat men bij 't vervallen van den veldarbeid vreezen zou, dat geen voldoende andere arbeid zou gevonden worden om alle verpleegden behoorlijk binnen de muren te kunnen bezighouden;

3°. omdat men uit financiëlen hoofde zoowel tegen het tegenwoordig oogenblik der verandering van stelsel als tegen deze zelve bezwaar heeft.

De wederlegging van een en ander moge hier haar plaats vinden.

Ad lum. Het hoofdbezwaar tegen de bedoelde regeling van het ontwerp is hierin gelegen, dat de opheffing van de gestichten Ommerschans en Veenhuizen voornamelijk beoogd wordt als het gevolg van het beginsel om voor de veroordeelde bedelaars (alleen met veroordeelden heeft men in de toekomst te rekenen) den landbouwarbeid op te heffen. Deze opheffing nu wordt afgekeurd omdat het landbouwbedrijf zou zijn eene geschikte bezigheid voor de verpleegden en met de verdwijning daarvan tevens vervallen zou het werken in de open lucht, zoo geschikt geoordeeld om een »heilzamen invloed» op de verpleegden in die inrichtingen uit te oefenen.

»Veel» meende men »was in den laatsten tijd reeds tot verbetering dier gestichten tot stand gebracht en door de verplaatsing daarvan van het platte land naar de steden zouden de bezwaren tegen de bestaande